

Інклюзивний перехід

Зміст

Вступне заняття. Переходи в інклюзивній освіті	4
Заняття 1. Інклюзивний перехід починається вдома	12
Заняття 2. Середовище всебічного сприяння переходу — перший заклад освіти	27
Заняття 3. Середовище всебічного сприяння переходу — перехід на наступний рівень.....	40
Заняття 4. Надавайте підтримку під час усіх переходів — великих і малих	53
Додатки. Розшифрований текст фільму й роздаткові матеріали	70

Вступне заняття

Переходи в інклюзивній освіті

Вступне заняття. Переходи в інклюзивній освіті

Ключові питання, які потрібно опрацювати під час цього заняття

Немає значення, чи ви проводите навчальне заняття на весь день, чи просто коротеньке обговорення, спробуйте охопити вказані нижче ключові питання.

- Інклюзивні педагоги сприяють навчанню й розвитку всіх дітей, визнаючи й цінуючи багатоманітні особистості й здібності дітей, і реагуючи на їхні потреби.
- Під поняттям «перехід» часто розуміють перехід дитини з дому в освітній заклад і далі — у нові заклади, або ж переходи в межах закладу. Переходи одночасно створюють і можливості, і труднощі для навчання й розвитку дітей. Організація переходу в інклюзивний спосіб дає змогу всім дітям отримати користь від змін.

Вправа А1. Багатоманітність і інклюзія

⌚ 30 хвилин

Основна мета вправи

Підготувати учасників до воркшопу на тему інклюзивного переходу, дослідивши питання багатоманітності та несприятливих обставин в інклюзивній освіті.

У центрі великого аркуша паперу для фліпчарта схематично намалюйте дитину.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Кожна дитина унікальна. Діти можуть відрізнятися одна від одної в різних аспектах, як-от своїми сім'ями та громадами, до яких вони належать; тим, що вони вміють і чого не вміють; тим, що їм подобається, а що не подобається, чого вони прагнуть; що вони знають і розуміють; своєю зовнішністю. Ба більше, вони весь час змінюються! Дорослішаючи та беручи участь у нових соціальних і фізичних середовищах, вони вчаться й розвиваються у фізичному, соціальному, емоційному й розумовому плані.

Попросіть учасників навести приклади того, чим одні діти можуть відрізнятися від інших, і запишіть їх на аркуші навколо малюнка дитини. Спонукайте їх давати конкретні приклади, як-от «колір волосся», а не «зовнішність», або «порушення зору», а не просто «порушення». Заохочуйте їх називати широкий спектр можливих відмінностей, включно з порушеннями та ознаками, що вирізняють меншини.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

За потреби ви можете скористатися цими прикладами, щоб доповнити відповіді.

Загальні ознаки, за якими відрізняються діти

Вік

Інтроверт / екстраверт; спокійний / енергійний / збудливий / агресивний

Кількість братів і сестер

Розмір сім'ї

Де вони мешкають

Що подобається чи не подобається (рухатися / спорт, будувати / створювати, малювати / робити поробки, слухати / читати, тиша / гамір, музика, бути з іншими, бути на самоті, тварини / комахи)

Прагнення — наведіть приклади

Хобі — наведіть приклади

Порушення

Незрячі або порушення зору

Розумові порушення

Розлади навчання

Порушення мовлення або комунікації

Порушення слуху

Фізичні порушення

Стан здоров'я

Розлади психічного здоров'я

Ознаки меншин

Мігрант, біженець або переміщена особа

Мова меншини (мова більшості є для них другою)

Етнічна чи расова меншина

Відмінність статі або гендеру

Культурна меншина

Релігійна меншина

Безпритульні діти

Сім'ї, що постійно переїжджають

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Діти мають низку характеристик, які роблять їх більшою або меншою мірою схожими на інших дітей навколо. Часто діти, які мають характеристики, що відрізняються від усталеного в певному середовищі уявлення «типової дитини», опиняються в несприятливих обставинах. Їхні відмінності або не визнають, або вважають «проблемами». Наприклад, мова, якою діти спілкуються вдома, або звичні їм свята, можуть бути відсутні у їхньому закладі освіти. Через негативне ставлення до дітей, які мають порушення, або до дітей із меншин, їх можуть неправильно розуміти, що призводить до застосування неналежних практик.

В інклюзивній освіті для всіх дітей забезпечується можливість доступу, участі та досягнення успіху в навчанні. Для цього потрібно дізнатися, ким є ці діти як особистості, якими є їхні сім'ї та громади, до яких вони належать. Інклюзивні педагоги розуміють, що давати дітям рівні можливості навчатися й розвиватися не означає, що до всіх дітей потрібно застосовувати ті самі підходи. Насправді в закладах, де існує єдиний, негнучкий спосіб роботи, деякі діти з великою імовірністю будуть ізольовані.

На цьому воркшопі ми дослідимо практичні способи зробити переходи в системі освіти інклюзивнішими. Щоби перевірити наші ідеї, ми скористаємося описами нетипових дітей. Тож зараз я прошу вас поділитися на пари та уявити дитину з нетиповими здібностями або потребами.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Працюйте в парі з партнером.
- Придумайте приклад дитини. Це може бути дитина, яку ви знаєте, це можете бути ви в дитинстві, уявна дитина або комбінація цих варіантів. Ця дитина повинна мати щонайменше одну ознаку меншини та/або порушення.
- Схематично зобразіть дитину в центрі вашого аркуша.
- Напишіть ім'я дитини (це має бути вигадане ім'я, якщо ваш приклад базується на реальній дитині). За 10 хвилин напишіть або намалюйте на аркуші якомога більше характеристик цієї дитини.
- Об'єднайтеся з двома іншими парами. Це ваша **основна група**. Ви разом виконуватимете вправи на прикладах описаних вами дітей. Ви маєте 5 хвилин на те, щоб дізнатися про дітей інших двох пар, ставлячи колегам запитання. Занотуйте на вашому аркуші будь-які додаткові ідеї.
- Повісьте свої малюнки на стіні. Вони знадобляться нам пізніше.

.....
Примітка для тренера. Попросіть учасників указати вік дитини, зважаючи на спрямованість вашого воркшопу, або не вказуйте вік, щоб мати можливість обмірковувати досвід дітей у різному віці.

Радимо зберігати групи, сформовані під час цього заняття, упродовж усього воркшопу, щоб учасники могли використовувати свої описи дітей під час виконання різних вправ.

.....

Вправа А2. Навчальні середовища

⊕ 40 хвилин

Основна мета вправи

Підготувати учасників до воркшопу на тему інклюзивного переходу, дослідивши різні навчальні, розвиткові й освітні середовища та значні переходи, які діти здійснюють упродовж свого навчання.

Роздайте великі аркуші для фліпчарта, а також фломастери або кольорові олівці. Дайте учасникам такі інструкції:

- Поділіться на свої **основні групи**.
- Переконайтеся, що у вашої групи є великий аркуш паперу та фломастери або кольорові олівці.
- Намалюйте три різні малюнки: одне домашнє середовище, один дошкільний заклад і одну школу.

.....
Примітка для тренера. Зробіть так, щоб середовища на малюнках відповідали вашим учасникам: включіть заклади, у яких вони працюють, а також попереднє і наступне середовище / заклад, які відвідують діти. Важливо наголосити, що це не вправа з малювання, а веселий спосіб продумати елементи взаємодій, діяльності, простору й ресурсів у цих закладах або середовищах.
.....

- Включіть у ваші малюнки:
 - людей у цьому середовищі;
 - як вони взаємодіють;
 - види діяльності, якими вони займаються;
 - як організовано простір (наприклад, план приміщення);
 - меблі, обладнання та інші предмети (наприклад, столи, годинники, дерева).
- Малюнки можуть бути як схематичними, з ліній і символів, або детальнішими, якщо ви забажаєте. Зробіть підписи або додайте короткі пояснення, щоб іншим людям було легше зрозуміти ваш малюнок. На це завдання ви маєте 20 хвилин.

Через 20 хвилин дайте учасникам такі інструкції:

- Зазначте віковий діапазон дітей у кожному закладі / середовищі, зважаючи на особливості системи освіти у вашій місцевості.
- Повісьте ваші три малюнки на стіні. Розташуйте їх так, щоби було видно, як вони пов'язані.
- Тепер ви маєте 10 хвилин, щоби походити кімнатою та роздивитися роботи інших груп. Помічайте, що є спільного й відмінного між малюнками.

Через 10 хвилин попросіть охочих назвати деякі спільні й відмінні характеристики. Звертайте увагу на те, як розташовані трійки малюнків: у ряд, ієрархічно чи якимось іншим чином?

Заняття 1

Інклюзивний перехід починається вдома

Заняття 1. Інклюзивний перехід починається вдома

Ключові питання, які потрібно опрацювати під час цього заняття

Немає значення, чи ви проводите навчальне заняття на весь день, чи просто коротеньке обговорення, спробуйте охопити вказані нижче ключові питання.

- Батьки¹ і сім'ї є найпершими вихователями дітей і залишаються поруч із ними довше за інших. Сім'я, дім і громада зберігають своє центральне значення, коли дитина переходить між рівнями освіти.
- Перехід у дошкільний заклад або школу не означає, що навчання вдома закінчується. Щоб забезпечити комфортний перехід у заклад інклюзивної освіти, важливо залучати батьків.
- В періоди змін і переходів педагоги можуть дізнатися в батьків, як найкраще підтримувати дитину, а батьки можуть надати своїй дитині емоційну опору.

Виконайте з учасниками декілька з нижченаведених вправ на свій вибір. За потреби передивіться відповідний уривок відео: 03:07—04:33

¹ У цьому посібнику термін «батьки» включає батьків, опікунів і піклувальників.

А Базові вправи

Вправа 1.1. Навчання та розвиток удома

⌚ 60 хвилин

Основна мета вправи

Усвідомити важливість родин дітей для їх навчання й переходів у системі освіти та поміркувати про додаткову відповідальність, яка лежить на батьках дітей з нетиповими здібностями, потребами та характеристиками.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

У перші роки життя діти вчаться з дивовижною швидкістю, взаємодіючи з людьми, які про них піклуються, і навколишнім світом. Підростаючи, діти відвідують низку навчальних середовищ: дошкільні заклади, початкові й середні школи та заклади подальшої освіти. Та сім'ї однаково й надалі відіграють вирішальну роль у навчанні своїх дітей упродовж усього їхнього життя. Фахівці, вчителі, вихователі, ровесники, рольові моделі, помічники, надавачі послуг і багато інших людей з'являються і зникають, а батьки й члени сім'ї є *найпершими вихователями й вчителями, які залишаються поруч із дітьми найдовше.*

Дайте учасникам такі інструкції:

- Поділіться на свої **основні групи**.
- Згадайте знайомі вам сім'ї, які мають дуже маленьких дітей (або свою власну сім'ю, якщо маєте дуже маленьку дитину).
- Проведіть у своїй групі мозковий штурм, щоб зрозуміти, у які способи сім'ї сприяють ранньому навчанню й розвитку дитини вдома.
- Оберіть три приклади, запишіть їх на стикерах для нотаток і наліпіть на ваш малюнок **навчального середовища**, який ви зробили, виконуючи **вправу А2**.

Тоді дайте учасникам такі інструкції:

- Згадайте знайомі вам сім'ї, чиї діти відвідують дошкільний заклад (або свою власну сім'ю, якщо ваша дитина відвідує дошкільний заклад).
- Проведіть у своїй групі мозковий штурм, щоб зрозуміти, як сім'ї продовжують сприяти навчанню й розвитку дитини на щоденній основі.
- Оберіть три приклади, запишіть їх на стикерах для нотаток і наліпьте на ваш малюнок **навчального середовища**, який ви зробили, виконуючи **вправу А2**.

Тоді дайте учасникам такі інструкції:

- Згадайте знайомі вам сім'ї, чиї діти ходять у школу (або свою власну сім'ю, якщо ваша дитина відвідує школу).
- Проведіть у своїй групі мозковий штурм, щоб зрозуміти, як сім'ї продовжують сприяти навчанню дитини на щоденній основі.
- Оберіть три приклади, запишіть їх на стикерах для нотаток і наліпьте на ваш малюнок **навчального середовища**, який ви зробили, виконуючи **вправу А2**.
- Обійдіть приміщення та огляньте малюнки **навчальних середовищ**, щоби побачити приклади інших груп. Вони такі самі, як ваші приклади, або відрізняються? Чи було важко згадати три речі, які сім'ї роблять щодня, щоби сприяти навчанню дитини на кожному рівні освіти?

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

У молодшому віці більшість дітей зростають у безпечному й стимулювальному середовищі з людьми, які відчують їхні потреби та реагують на них і які безумовно цінують і люблять їх. Однак багатьом дітям і батькам потрібна додаткова підтримка, щоб отримати максимальну користь від цього унікального періоду.

Дайте учасникам такі інструкції:

- У своїх **основних групах** виберіть два ваших описи дітей (які ви підготували в рамках **вправи А1 під час вступного заняття**) і поміркуйте про роль батьків у кожному випадку. Що батьки та сім'ї цих дітей мали б зробити, щоби сприяти їх добробуту, благополуччю, зростанню та розвитку протягом перших років їх життя вдома (понад те, що вважається типовою роллю батьків).

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді відрізнятимуться залежно від обраних описів дітей. Нижче наведено деякі можливі відповіді.

- Одержати й використовувати послуги реабілітації.
- Придбати спеціалізоване обладнання або ресурси. Наприклад, пандуси, поручні, слухові апарати, книжки зі шрифтом Брайля.
- Пристосувати домашнє середовище. Наприклад, зробити його доступним для дитини на візку, облаштувати поручні, зробити тактильні бирки шрифтом Брайля.
- Знайти придатне житло.
- Одержати послуги від спеціалістів.
- Знайти додаткову фінансову підтримку.
- Дослідити потрібні питання й навчатися нового.
- Опанувати нові вміння.
- Одержати додаткові медичні й лікарняні послуги.
- Навчити дитину додаткової мови або мов, наприклад жестової мови, мови більшості населення, або інших способів комунікації.
- Знайти в громаді друзів для своєї дитини.
- Познакомитися і спілкуватися з іншими батьками в спеціальній групі за інтересами.

Напишіть на дошці або фліпчарті такі три твердження:

1. Коли переходять діти, переходить уся сім'я.
2. Сім'ї впливають на перехід.
3. Переходи впливають на сім'ї.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Від самого народження дитина стикається зі змінами, формує нові навички й вчиться новим речам, зустрічає нових людей і опиняється в нових середовищах. Діти з'являються на світ у своїх батьків і у своїй родині. Перше середовище, у якому діти вчатьс я й розвиваються, — це їхня сім'я, дім і громада. Коли дитина переходить між рівнями формальної освіти, її сім'я, дім і громада завжди зберігають своє центральну роль.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Обміркуйте три наведені вище твердження в парах.
- Поділіться своїм розумінням і думками щодо кожного твердження.

Попросіть одного охочого розказати всій групі, як він / вона розуміє одне з тверджень. Спонукайте учасників до обговорення.

Попросіть групи знову поглянути на свої малюнки **навчальних середовищ**. Як вони розташовані? Чи можна було б після обміркування ролі сім'ї в навчанні й розвитку дитини розташувати їх в іншому порядку? Щоби проілюструвати ідею, ви можете показати можливе розташування, як показано нижче:

Б Важливі теоретичні питання до обговорення

Вправа 1.2. Роль сім'ї в переході

⌚ 90 хвилин

Основна мета вправи

Обміркувати, що може хвилювати батьків і сім'ї у зв'язку з переходом їхньої дитини, і запланувати їх залучення в програми переходу.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Сім'я та походження формують індивідуальність дітей і залишаються з ними в часи змін і переходів у нові навчальні заклади. Перехід стосується сім'ї не менше, ніж дитини. Переходячи в заклад освіти, діти не залишають свою сім'ю. Натомість дитина переходить, спираючись на свою сім'ю, як на базу підтримки.

Суть переходу не в тому, що батьки та сім'я «передають» дитину далі. Вони вітають інших на шляху їхньої дитини в освіті.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Працюйте у своїх **основних групах**. Нехай один представник від кожної групи підійде й роздивиться малюнки **навчальних середовищ** із **вправи А2**. Чи явно видно присутність батьків і сім'ї в усіх закладах і середовищах?
- Обговоріть у своїх групах, чому так, або чому ні. На основі вашого досвіду складіть список ситуацій, коли батьки та сім'ї присутні в навчальних закладах або залучені в їхню діяльність. Якщо потрібно, спирайтеся на наведені нижче запитання.
 - Як часто батьків або членів сім'ї бачать у навчальному закладі? Для чого вони приходять? У якому закладі батьки більш помітні, а в якому — менш помітні? Що робить їх помітними чи непомітними?
 - Батьки беруть участь у прийнятті рішень? Чи впливають вони на те, що відбувається в навчальному закладі? Якщо так, то як?

- Як педагоги спілкуються з батьками та членами сім'ї?
- Які обов'язки мають батьки та сім'ї або що від них очікується?

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Батьки та сім'ї нерідко першими починають обстоювати ідею інклюзивної освіти в періоді переходу. Вони можуть обирати навчальні заклади, домагатися, щоб заклади визнавали й задовольняли потреби їхньої дитини, дбають про те, щоб у дитини були всі необхідні ресурси для максимальної участі, і готують дитину до змін. До того ж вони часто надзвичайно добре знають, якої саме підтримки потребує їхня дитина.

Фахівці та педагоги, які координують переходи, мають давати батькам і сім'ям можливість відігравати провідну роль у цьому процесі, якщо вони того бажують, або ж консультуватися з ними на кожному етапі.

Видайте кожній групі по два чисті аркуші А4, а потім дайте такі інструкції:

- У своїх **основних групах** оберіть два підготовлені вами у **вправі А1** описи дитини.
- На двох аркушах А4 (по одному для кожного опису) напишіть «сім'я [вставте ім'я дитини з вашого опису]». Ви також можете намалювати дитину в центрі.
- Уявіть, що ви сім'я цієї дитини. Заповніть решту аркуша словами й фразами, що описують почуття, емоції та переживання, які можуть мати батьки та члени сім'ї цієї дитини, коли вони планують її перехід у нове навчальне середовище.
- Зауважте, які слова і фрази збігалися для обох описів дітей, а які були унікальними.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді різних груп відрізнятимуться залежно від характеристик їхніх описів дітей. Внизу наведено приклади відповідей, які вам можуть трапитися.

- Чи розумітимуть інші мою дитину?
- Чи розпізнають інші сильні сторони моєї дитини?
- Чи бачитимуть інші в моїй дитині насамперед особистість?
- Чи цінуватимуть мої знання про мою дитину?
- У захваті!

- Сподіваємося на підтримку від інших.
- Хотіли би познайомитися з іншими сім'ями.
- Сподіваюся, моя дитина подружиться з кимось.
- Хвилююся, що дитина почуватиметься ізольованою.
- Чи буде моя дитина в безпеці?
- Чи дослухатимуться педагоги до наших потреб і прохань?
- Чи буде моя дитина щасливою?
- Чи мають педагоги час на те, щоб зрозуміти потреби дитини?
- Що, як моїй дитині стане зле?
- Чи знатимуть вони, як учити мою дитину?
- Чи сподобається їм моя дитина?
- Що мені слід підготувати?
- Що, як моя дитина не готова?
- Чи сильно втомлюватиметься моя дитина?
- Чи їй іще не зарано?
- Може, залишити її в безпеці вдома?
- Чи не дратуватимуть її інші діти?
- Чи не засуджуватимуть мене інші батьки?
- Чи повірять мені вчитель?
- Чи все розумітиме моя дитина?
- Що я маю дати їй із собою до школи / садочка?
- Як я знатиму, що відбувається кожного дня?
- Як вдягнути дитину?
- Яке взуття, сумка й шапка їй потрібні?
- Скільки це коштує?
- Що мені робити, якщо дитина почуватиметься нещасною?
- Що мені робити, якщо мені не сподобається заклад?
- Хто розмовляє нашою мовою?
- Чи розуміють вони, як у нас заведено?
- Чи є там інші діти, схожі на мою дитину?
- Чи є там інші сім'ї такого ж походження?
- Що, як для мене це виявиться задорого?

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Коли діти та їхні сім'ї залучені в процес переходу, шанси на успіх підвищуються. Якщо сім'я не проявляє ініціативу щодо своєї участі, можливо, їм потрібне заохочення й підтримка з боку педагогів. Це особливо важливо для дітей, положення яких є зазвичай несприятливим. Ми повинні забезпечити, щоб кожна дитина, незалежно від її походження, мала рівні можливості отримати належну підтримку під час переходу в інклюзивну освіту.

Дайте учасникам такі інструкції:

- У своїх **основних групах** поверніться до двох описів дітей, підготовлених під час виконання **вправи А1**.
- Подумайте, чому сім'ї цих дітей можуть вагатися, чи віддавати дитину в школу або дошкільний заклад.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді різних груп відрізнятимуться залежно від характеристик їхніх описів дітей. Внизу наведено приклади відповідей, які вам можуть трапитися.

- Вони не знають, що їхній дитині дозволено ходити в школу.
- Вони знають, що ніхто інший не знає їхню дитину так добре, як вони.
- Вони не знають про систему освіти.
- Вони хочуть захистити свою дитину або тримати її подалі від громади.
- Вони соромляться.
- Вони вважають, що їхній дитині краще вдома.
- Вони не думають, що їхня дитина матиме користь від освіти.
- Вони вважають, що їхня дитина не здатна вчитися.
- Вони вважають, що їхня дитина відставатиме від інших.
- Їхня дитина говорить іншою мовою, і вони гадають, що для неї немає школи.
- Вони не знають, чи мають право на освіту в цій громаді.
- Вони бояться.
- Вони нікого не знають у громаді.
- Вони не можуть собі дозволити віддати дитину в заклад освіти.
- Вони мають особистий негативний досвід, пов'язаний з освітою.

Тоді дайте учасникам такі інструкції:

- Кожна **основна група** має розділитися на дві маленькі підгрупи.
- Кожна підгрупа вибирає дитину (один з описів) і етап переходу (тобто, перехід із дому в дошкілля, або з дошкілля в школу).
- Кожна підгрупа має обрати одне з наведених нижче запитань і обміркувати відповідь на нього.
 - Як за допомогою **домашнього візиту** ви можете розвіяти стурбованість членів сім'ї та заохотити їх узяти активну участь у процесі переходу?
 - Які **інформаційні матеріали, матеріали для підтримки чи підвищення обізнаності** можна було б розробити, щоб розвіяти занепокоєність членів сім'ї та заохотити їх узяти активну участь у процесі переходу?
 - Як за допомогою **орієнтаційного візиту** (тобто запрошення членів сім'ї відвідати освітній заклад) ви можете розвіяти їх занепокоєність та заохотити взяти активну участь у процесі переходу?
- Поверніться у свої **основні групи** й представте свій опис дитини разом із вашою відповіддю на запитання.

В Детальніший розгляд конкретних питань

Вправа 1.3. Підготовка до формальної освіти

⌚ 60—90 хвилин

Основна мета вправи

Привернути увагу до того, як батьки можуть підготувати своїх дітей до комфортного переходу в інклюзивну освіту за допомогою раннього виявлення порушень і усунення бар'єрів до навчання й розвитку вдома.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Якщо батьки на ранньому етапі виявляють, що їхня дитина має певні порушення чи додаткові потреби, їй можна буде почати надавати підтримку в навчанні та розвитку ще до того, як вона розпочне формальну освіту. Є багато постачальників послуг і організацій, які можуть запропонувати ідеї, ресурси або підтримку безпосередньо сім'ям.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Працюйте у своїх **основних групах**. Погляньте на один із підготовлених вами у **вправі А1** описів дитини з певними порушеннями й дайте відповіді на такі запитання.
 - Як батьки могли би виявити потреби й труднощі, які має дитина? Як рано вони могли б їх виявити?
 - Що вони вже могли б зробити, щоб усунути перешкоди для навчання й розвитку вдома?

.....
Примітка для тренера. Щоб учасники зрозуміли, якого роду відповідей від них очікують, може бути корисно запропонувати їм приклад відповіді на кожне із запитань.
.....

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді, наведені внизу, можна, за потреби, використати як підказку для учасників або як доповнення.

Як батьки могли би виявити потреби й труднощі, які має дитина? Як рано вони могли б їх виявити?

Порівняння з розвитком інших їхніх дітей або дітей друзів.

Затримки або особливості розвитку могли бути виявлені під час медичних оглядів.

Деякі види інвалідності очевидні й могли бути помітні від народження.

Що вони вже могли б зробити, щоб усунути перешкоди для навчання й розвитку вдома?

Могли знайти спеціалізовані ресурси.

Вивчити жестову мову або інші способи комунікації.

Могли пристосувати свої середовище, щоб зробити його доступнішим.

Могли придбати допоміжні засоби для пересування, як-от візок, милиці, ходунки тощо.

Окуляри або слуховий апарат.

Спеціальні ліки, щоб знизити вплив захворювання.

Проходити програму, рекомендовану логопедом або іншим фахівцем.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Щоб забезпечити комфортний перехід в інклюзивний заклад освіти, важливо використати досвід батьків. Наприклад, які бар'єри виявили батьки? Як вони їх долають? Це допоможе запобігти повторній появі цих бар'єрів під час переходу дитини в новий заклад. Замість того, щоби відправляти дитину в «труську дорогу», працівники освіти й батьки можуть обмінятися інформацією, щоб зробити шлях якомога плавнішим.

Далі презентуйте такі думки

Батьки й сім'ї можуть не усвідомлювати тієї вирішальної ролі, яку вони грають у розвитку й навчанні дитини вдома, або можуть не знати, як підготувати дитину до вступу в систему освіти.

Але вони надзвичайно багато знають про свою дитину і вже справили на її навчання потужний вплив. Найважливіше в ці перші роки — це повсякденні речі, які батьки роблять зі своїми дітьми.

Наприклад:

- оповідають історії;
- співають пісеньки й читають віршики;
- малюють;
- граються;
- взаємодіють із дітьми, навчаючи їх упізнавати, сортувати, зіставляти й описувати побутові предмети, які є вдома;
- долучають дітей до спільної діяльності, як-от приймання їжі, святкування, похід у магазин, хатні клопоти.

Така діяльність поліпшує вміння дітей та їхнє бажання вчитися.

Дітям також потрібна емоційна підтримка, щоби підготуватися до змін і переходів. Усі люди більшою чи меншою мірою відчувають занепокоєння, стрес або страх у зв'язку зі змінами. Батьки та сім'ї можуть допомогти своїм дітям, стимулюючи радісні передчуття, захват і цікавість та демонструючи таке ставлення на власному прикладі. Якби почуття не сповнювали дитину, міцний зв'язок із членами сім'ї може допомогти їй отримати позитивний досвід змін.

Роздайте аркуші А4 та кольорові фломастери або олівці. Дайте учасникам такі інструкції:

- Працюйте в групах.
- Підготуйте брошуру або привабливий інформаційний листок, який можна буде розмножити й дати батькам і родинам.
- Включіть практичні поради про те, як підтримати дитину перед початком першого навчального року.
- Частина порад має стосуватися таких тем:
 - як розмовляти про школу або садок у позитивному ключі й уникати неприємної напруги;

- формування самостійності й упевненості дитини;
- знайомство з колективом навчального закладу;
- ідеї, як відсвяткувати початок навчання;
- підтримка психологічного самопочуття дитини після початку навчання в садочку або школі.

Попросіть групи представити свої брошури всім і заохочуйте учасників висловлюватися щодо їх змісту й дизайну.

Спонукайте учасників подумати, як вони могли б створити й розповсюджувати таку брошуру у своєму закладі. Порекомендуйте учасниками звернутися до сімей, чиї діти вже здійснили перехід у їхній заклад: вони можуть запропонувати додаткові поради або якісь зміни.

Заняття 2

Середовище всебічного сприяння переходу — перший заклад освіти

Заняття 2. Середовище всебічного сприяння переходу — перший заклад освіти

Ключові питання, які потрібно опрацювати під час цього заняття

Немає значення, чи ви проводите навчальне заняття на весь день, чи просто коротеньке обговорення, спробуйте охопити вказані нижче ключові питання.

- Затишні середовища дають дітям відчуття безпеки, захищеності й приналежності, завдяки чому вони можуть продовжувати вчитися. Педагоги можуть зробити інклюзивні дошкільні заклади затишними й «домашніми», якщо дізнаються про дім і оточення кожної дитини.
- Щоб скоординувати успішний перехід, дошкільні заклади та школи мають працювати разом, як партнери. Плани переходів можна адаптовувати до потреб різних дітей.
- Для сприяння індивідуалізованому та інклюзивному переходу також
- можна використати портфоліо навчання й розвитку дитини.

Виконайте з учасниками декілька з нижченаведених вправ на свій вибір. За потреби передивіться відповідний уривок відео: 04:34—08:56

А Базові вправи

Вправа 2.1. Затишні дошкільні заклади

⊕ 60—90 хвилин

Основна мета вправи

Усвідомити, як затишні дошкільні заклади роблять перехід дітей в наступний заклад освіти комфортнішим.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Один зі способів полегшити перехід дитини з дому в перший заклад освіти — зробити цей заклад затишним. «Затишним» можна назвати такий заклад освіти, який своїм виглядом і атмосферою трохи нагадує дім — він неформальний і в ньому комфортно, хоч ззовні він може й не бути схожим на помешкання дітей. Затишні заклади дають дітям відчуття безпеки, захищеності й приналежності, і тому вони можуть швидше повернутися до ігор і навчання.

Примітка для тренера. Перш ніж почати виконувати цю вправу, підготуйте **роздаток 2а** — виріжте слова й покладіть їх у коробку або шапку. Зробіть достатню кількість копій, щоб слів вистачило на всіх учасників.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Витягніть із коробки / шапки слово.
- Використовуючи ваше слово, дайте відповідь на запитання:
 - Як вихователі можуть усунути розрив між домом і першим освітнім закладом дитини?
- Поділіться своєю відповіддю з усією групою.

Скажіть учасникам, що тепер вони поміркують над тим, як можна було б зробити затишнішими заклади освіти в **їхній** місцевості.

Видайте кожному учаснику чистий аркуш А4, а потім дайте такі інструкції:

- Складіть свій аркуш А4 у двох місцях і розірвіть на три частини.
- Дайте відповіді на три запитання, по одній відповіді на кожному клаптику паперу:
 1. Як виглядатимуть заклади й ресурси, що нагадують дім?
 2. Як виглядатимуть стосунки, схожі на домашні?
 3. Як виглядатимуть враження й досвід, схожі на домашні?
- У відповідях можна використовувати слова, малюнки, списки, діаграми або символи.
- Кожен учасник представляє одну зі своїх відповідей.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді мають відображати особливості місцевостей та громад ваших учасників. Наведені нижче відповіді можна використати як підказку або зразок, якщо виникне така потреба.

Як виглядатиме заклад і ресурси, що нагадують дім?

Килимки / підстилки, скатертини, подушки, зручне крісло, гарні й запашні рослини, трави й квіти, що ростуть у вашій місцевості, фотографії (якщо можливо, фотографії із сімей або тематичні вирізки з журналів), місця, де діти можуть покласти свої речі.

.....
Примітка для тренера. Спонукайте учасників подумати про те, що особливого є в домах у їхній місцевості. Наприклад, в одних країнах поширені дивани, а в інших сидять на килимках і подушках на підлозі; в одних громадах можуть їсти з дерев'яних мисок, а в інших — зі спільної таці, яку ставлять посередині; в одних місцях на стіни вішають фотографії, а в інших — декоративні панно чи килими.

Як виглядатимуть стосунки, схожі на домашні?

Вихователі, які формують із дітьми сильну прив'язаність. Заспокійливі жести, ласкаві й теплі слова. Батьків, дідусів, бабусь і членів громади радо приймають у закладі. Вихователі, які пам'ятають важливі речі стосовно домашнього життя дитини й запитують її про них, виявляють повагу до досвіду, який дитина набуває вдома.

Як виглядатимуть враження й досвід, схожі на домашні?

Звичний спосіб приймання їжі та відпочинку. Святкування важливих подій. Читання казок і оповідань у маленьких групах. Розширення досвіду, який діти здобувають вдома, за допомогою видів діяльності в закладі. Використання мов меншин. Дітям пропонують приносити важливі для них речі з дому, щоби показати їх іншим або поділитися ними. Пропонуються знайомі страви. Знайомі ігри, пісні та казки.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Затишні дошкільні заклади мають відображати особливості домівок різних дітей. Це підкреслює важливість того, щоби педагоги дізнавалися про дім і життєве оточення кожної дитини.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Поділіться на свої **основні групи**. Виберіть один із ваших описів дітей, який вирізняється ознакою меншини, як-от релігією, мовою або іншим аспектом культури.
- Обговоріть наведені нижче запитання і дайте на них відповіді:
 - Яких додаткових заходів могли б вжити вихователі, щоб створити для дитини відчуття чогось знайомого в дошкільному закладі?
 - Як вихователі могли би співпрацювати з батьками, щоб зробити інклюзивні заклади затишними?

Б Важливі теоретичні питання до обговорення

Вправа 2.2. Зв'язки між дошкіллям і школою

🕒 90 хвилин

Основна мета вправи

Подумати, як міцні й добре сплановані зв'язки між закладом дошкільної освіти та школою сприяють комфортному переходу.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Перехід із закладу дошкільної освіти до школи не відбувається в конкретний момент часу. Це процес, який починається задовго до першого дня в школі й триває довго після нього. Важливо, щоб дошкільні заклади та школи разом координували цей процес, як партнери

Присвойте учасникам номери від 1 до 3. Сформуйте три великі групи: учасники з номером 1 становлять одну групу, учасники з номером 2 — іншу, з номером 3 — третю. Дайте кожній групі картку із запитаннями з роздатка 2б.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Кожна група проводить мозковий штурм, формулюючи ідеї, пов'язані з темою їхньої картки:

Група 1. **Спільна відповідальність і співробітництво**

Група 2. **Заходи у зв'язку з переходом**

Група 3. **Обмін інформацією**

- Виберіть із групи одну людину, яка буде зачитувати вголос запитання й підказки для інших.
- Виберіть іще одну людину, яка записуватиме ваші ідеї на фліпчарті.
- Кожна група презентує свої ідеї. Інші групи можуть ставити запитання й додавати ідеї.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Наведені нижче ідеї можна використати як підказки для груп або як доповнення до їхніх презентацій.

Спільна відповідальність і співробітництво

Вихователі дошкільнят.

Адміністрація шкіл.

Педагогічні працівники шкіл.

Батьки або опікуни, інші члени сім'ї.

Старші брати та сестри.

Інші фахівці, які працюють із дитиною або сім'єю і могли б допомогти зробити перехід комфортнішим (наприклад, медики, соціальні працівники, фізичний реабілітолог, ерготерапевт, логопед тощо).

Заходи у зв'язку з переходом

Дні відкритих дверей.

Інформаційні збори для батьків.

Пробні заняття.

Візити на обід.

Матеріали для батьків.

Інформація для дітей.

Можливості для знайомства одних сімей з іншими.

Візити до школи.

Обопільні візити дітей (група дошкільнят відвідує школу, а шкільний клас відвідує дошкільний заклад).

Обопільний обмін педагогами.

Візити фахівців (наприклад, медиків, психолога, фізичного реабілітолога, соціального працівника, консультанти для дітей, які не чують).

Домашні візити.

Після першого дня в школі.

Дні обміну (візити в рідний садок після того, як діти вже почали ходити до школи).

Скорочені дні.

Обмін інформацією

Портфоліо дитини, у якому показано шлях дитини в навчанні.

Шкільні буклети, що знайомлять із людьми, рутинними процедурами та приміщеннями.

Сильні сторони та інтереси дитини, її стиль навчання, мотивація, характер і вподобання.

Інформація та стратегії від інших ключових працівників і служб, що надають підтримку.

Інформація про педагогічні підходи, котрі були дієвими для цієї дитини.

Інформація про шкільну навчальну програму, щоб команда забезпечення переходу могла скласти початкові плани з усунення очевидних бар'єрів і застосування диференційованого підходу.

Головні дати та вітальна інформація від школи.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Поверніться у свої **основні групи**.
- Виберіть один із ваших описів дітей із **вправи А1**.
- Використовуючи напрацьовані вами ідеї, підготуйте «план переходу», пристосований до потреб дитини з вашого опису. Необхідно, щоби план давав відповіді на наведені нижче запитання:
 - Кого буде залучено?
 - Хто координуватиме процес?
 - Коли процес почнеться й закінчиться?
 - Які матеріали будуть потрібні батькам?
 - Які заходи буде здійснено? Що, хто, де й коли?
 - Якою інформацією будуть обмінюватися?
- Поділіться своїм планом з усією групою.

В Детальніший розгляд конкретних питань

Вправа 2.3. Портфоліо

⌚ 60—90 хвилин

Основна мета вправи

Обміркувати, як можна використати портфоліо навчання й розвитку дитини для підтримки інклюзивного переходу (у рамках планування переходу)

Напишіть на дошці: «**Портфоліо навчання й розвитку**».

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

На цьому занятті ми розглянемо, як можна сприяти комфортному переходу за допомогою портфоліо навчання й розвитку дитини та перехідного портфоліо. Для початку, розглянемо портфоліо навчання й розвитку в загальному сенсі.

.....
Примітка для тренера. Учасникам може бути корисно, якщо ви зазначите, що перехідне портфоліо слід використовувати в процесі планування переходу (див. вправу 2.2).
.....

Запитайте учасників, чи використовував хтось із них портфоліо як педагог або учень / дошкільник.

- Хто й коли їх використовував?
- Для чого вони їх використовували?
- Що в них містилося?

Попросіть двох чи трьох учасників поділитися своїм досвідом і/або наголосіть на таких моментах:

Портфоліо навчання й розвитку (портфоліо дошкільника, портфоліо дитини тощо) стають дедалі популярнішими в дошкільній освіті. Їх використовують, щоб допомогти дітям, батькам і педагогам зберігати та аналізувати інформацію про навчання, розвиток і досягнення дітей. У них містяться приклади дитячих робіт, результати діяльності, досягнення дітей, їх роздуми, прагнення та плани щодо майбутнього навчання. Діти, батьки та педагоги можуть разом додавати в портфоліо інформацію та переглядати її.

Портфоліо можна також використовувати для підтримки дітей будь-якого віку й будь-яких здібностей у перехідні періоди. Я прочитаю вам історію про те, як портфоліо допомогло одній дитині здійснити перехід із дошкільного закладу в школу. Прошу уважно слухати й занотовувати, чим допомогло портфоліо.

Прочитайте вголос історію з **частини 1 роздатка 2в**. Після цього роздайте всім учасникам наліпки для нотаток (або маленькі клаптики паперу) і дайте їм такі інструкції:

- Запишіть на вашому папірці один позитивний для Аліма результат.

Далі прочитайте вголос **частину 2 роздатка 2в**. Напишіть на дошці або фліпчарті такі заголовки:

1. Вчитель дізнається про дитину.
2. Вчитель використовує портфоліо, щоб залучити дитину.
3. Дитина використовує портфоліо, щоб спілкуватися з іншими дітьми.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Наліпіть свої стикери поруч із заголовком, до якого вони, на вашу думку, мають належати. Якщо ваша нотатка не підходить до жодного заголовка, приліпіть її вгорі.

Перегляньте ті нотатки учасників, які не підійшли до трьох заголовків. Запитайте учасників, чи є ще способи, у які портфоліо може допомогти в процесі переходу.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Тепер подумаймо детальніше про зміст загального портфоліо навчання й розвитку. Запишемо наші ідеї на дошці.

Попросіть учасників озвучувати ідеї та записуйте їх на дошці.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Зміст відрізнятиметься залежно від віку дитини й типу закладу.

- Предмети, зібрані під час занять або у вільний час, як-от листя дерев, квітки тощо.
- Історії та комікси.
- Художні роботи й поробки.
- Світлини різних видів діяльності та заходів.
- Коментарі дитини, її ровесників, сім'ї, педагогів.
- Записи планів розвитку й навчання.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Ми з вами познайомилися із загальним портфоліо навчання й переходу, яке формуються впродовж усього часу перебування дитини в закладі дошкільної освіти. Перехідне портфоліо — це його коротша версія. Перехідне портфоліо містить сторінки з основного портфоліо дитини, які вона може хотіти показати своїм вчителям і однокласникам у новому закладі.

Запитайте учасників усієї групи:

- Як педагоги можуть вирішити, що саме з основного портфоліо дитини потрібно включити в перехідне портфоліо, яке передадуть разом із дитиною в нову школу?

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Доповніть відповіді учасників наведеними нижче ідеями, якщо вони самі їх не назвуть під час обговорення.

Педагоги можуть поспілкуватися з дитиною, щоб дати їй можливість вибрати свої улюблені сторінки із загального портфоліо та сказати, що, на її думку, варто включити. Коментарі дитини також можна занотувати в перехідному портфоліо.

Дитина може вирішити, що вона хоче взяти із собою в школу своє загальне портфоліо в повному обсязі, або ж разом із вихователем створити його відредаговану версію. Деякі діти можуть хотіти зберегти своє загальне портфоліо лише для себе на згадку, а в школу візьмуть лише копії деяких (або всіх) його сторінок.

Вихователі можуть додавати в портфоліо свої коментарі та пояснення, які допоможуть вчителям краще зрозуміти зміст і значення елементів перехідного портфоліо дитини.

Батьки та сім'ї можуть захотіти додати в перехідне портфоліо сторінку зі своїми коментарями, щоб розказати, яким було перебування дитини в дошкільному закладі.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Послухайте, що одна вчителька розповіла про перехідні портфоліо²:

«Коли я переглядала його портфоліо, я відчула, ніби я справді його знаю... адже в ньому містилися такі глибокі коментарі й такі особисті речі стосовно того, що він робив у дитячому садку, що, прочитавши портфоліо, мені здалося, що я краще зрозуміла, яким Луї є насправді. Воно дійсно допомогло нам відчути сильніший зв'язок із ним».

А ось відгук однієї мами про важливість перехідного портфоліо.

Одна мама прийшла до нас у садочок, щоб розповісти, як пройшли перші дні її доньки в школі. Вона розказала, що перші кілька днів дитина була розгублена. І вона дуже зраділа, коли нова вчителька прочитала історію з її портфоліо, у якому йшлося про те, що вона любить будувати вежі з кубиків. Прочитавши це, вчителька пішла в сусідній клас і позичила більше кубиків, щоб дівчинка могла робити те, що вона любить, у новому середовищі. Ця стратегія також допомогла дівчинці подружитися з однокласниками. Вчителька створила в дитини відчуття приналежності й скористалася ресурсами, з якими, як вона дізналася, дитина почувалася комфортніше і які вмiла використовувати.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Розділіться на групи по троє або четверо.
- Складіть список сторінок портфоліо, які можна було б створити, щоби підтримати процес переходу. Наприклад: документування навчання й розвитку дитини, фотографії друзів і особливих місць,

² Hartley, C., Rogers, P., Smith, J., & Lovatt, D. (2014). Transition portfolios: Another tool in the transition kete. *Early Childhood Folio*, 18(2), стор. 5.

художні роботи й поробки, фотографії та описи різних видів діяльності. У вас 5 хвилин.

Через 5 хвилин попросіть групи поділитися своїми напрацюваннями з усіма учасниками. Записуйте по одній ідеї від кожної групи на дошці, поки ідеї не вичерпаються.

Потім розділіть ідеї між групами так, що у кожної групи була принаймні одна (можна й більше).

Дайте учасникам аркуші А4. Попросіть їх написати та/або намалювати, як, на їхню думку, має виглядати сторінка портфолію.

Укінці зберіть підготовлені учасниками сторінки портфолію.

.....
Примітка для тренера. Після цього заняття, покладіть зразки в папку. Залиште папку з підготовленими учасниками зразками на столі, щоб вони могли переглядати їх у вільний час.
.....

Заняття 3

Середовище всебічного сприяння переходу — перехід на наступний рівень

Заняття 3. Середовище всебічного сприяння переходу — перехід на наступний рівень

Ключові питання, які потрібно опрацювати під час цього заняття

Немає значення, чи ви проводите навчальне заняття на весь день, чи просто коротеньке обговорення, спробуйте охопити вказані нижче ключові питання.

- Педагоги зі старого та нового закладу можуть співпрацювати, щоб зменшити відмінності в досвіді дитини, який вона отримує у двох навчальних середовищах, і зробити перехід комфортнішим.
- Педагоги можуть використовувати інформацію про учнів, щоб робити переходи більш індивідуалізованими.
- «Приятелі» можуть пропонувати новим дітям допомогу та інформацію, коли їм це потрібно.

Виконайте з учасниками декілька з нижченаведених вправ на свій вибір. За потреби передивіться відповідний уривок відео: 08:58—17:01

А Базові вправи

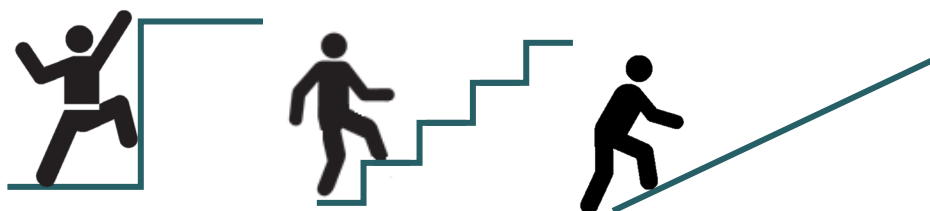
Вправа 3.1. Школи, готові до дітей

⌚ 60—90 хвилин

Основна мета вправи

Подумати, як школи можуть зробити перехід дитини комфортнішим.

Покажіть учасникам ці малюнки. Ви можете вставити їх у слайд PowerPoint, роздати (**роздаток 3а**) або намалювати на дошці.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Роль школи в процесі переходу дуже важлива. Ще до початку навчання школи можуть запропонувати деякі заходи, які допоможуть їм познайомитися з дитиною та батьками, а дитині — з новим середовищем. До того ж школи можуть полегшити перехід, мінімізувавши відмінності між попереднім і новим закладом. У перших класах шкіл потрібно враховувати й відображати попередній досвід дитини. Саме так школи можуть підготуватися до дітей.

Перехід дається дітям легше, коли між попереднім і новим середовищем є багато схожого.

Запитайте учасників:

- Як кожен із трьох малюнків зображає роль школи в переході та її **готовність до дітей**?

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Малюнки ілюструють, що перехід є легшим, коли зміни відбуваються поступово. Набагато легше допомогти дитині піднятися сходами або пандусом, ніж подолати височезну сходинку. Перехід — це процес, а не подія.

Дайте учасникам такі інструкції:

- У ваших **основних групах** перегляньте малюнки різних середовищ, які ви робили, виконуючи **вправу А2**. Зверніть увагу на відмінності школи від двох інших середовищ.
- У своїй групі запишіть і обговоріть ваші відповіді на такі запитання:
 1. Які відмінності не можна змінити?
 2. Як можна зменшити відмінності?
 3. Що можна було б ввести, щоб зробити школу більш схожою на дошкільний заклад?
 4. Який ви маєте досвід зменшення відмінностей між закладами, щоби допомогти дітям підготуватися до переходу?
- Напишіть список ідей про те, «як зробити школи готовими до дітей».

Напишіть на дошці або фліпчарті заголовок: «Як зробити школи готовими до дітей». Попросіть групи представити й записати свої ідеї.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді, наведені внизу, можна використати як підказку для учасників або, за потреби, як доповнення.

Відмінності, які школи, імовірно, не можуть змінити

Відстань від дому до школи.

Кількість дітей у класі або групі, і в закладі загалом.

Співвідношення кількості педагогів до кількості дітей.

Навчальна програма.

Форми оцінювання.

Фізичне оточення.

Розклад.

Зменшення відмінностей і збільшення схожості

Знайти способи для вчителя проводити час із новими учнями, наприклад залучити на допомогу асистента вчителя, проводити

заняття в малих групах, дати іншим дітям самостійну роботу.

Лінгвістична наступність, тобто використання рідної для дитини мови в класі, якщо це можливо, і повага до неї.

Вчителі повинні відвідати дошкільні заклади, щоб дізнатися, що є звичним для дітей, а тоді поступово знайомити їх із новими способами навчання й викладання, починаючи з того, що є для них звичним.

Можна проаналізувати фізичне середовище та впровадити необхідні зміни.

Менше механічного запам'ятовування*.

Методики викладання, орієнтовані на учня*.

Можливості для самокерованої гри*.

Пізнання, кероване інтересами дитини*.

* вчителі мають використовувати звичні дітям прийоми викладання.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Коли діти стикаються з великою кількістю труднощів у процесі переходу, є небезпека, що вони тимчасово або взагалі припинять вчитися. Комфортний перехід полягає не в тому, щоб уникати змін, а в тому, щоб робити зміни поступовими й поміркованими. Для цього педагогам потрібно дізнаватися про методи роботи своїх колег з інших закладів. Це чудова можливість проаналізувати власні методи роботи й методи роботи інших і подумати, що краще підходить дітям на тому чи іншому етапі.

Б Важливі теоретичні питання до обговорення

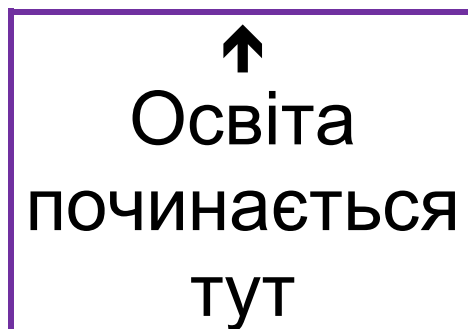
Вправа 3.2. Узнайте своїх учнів

⌚ 90—120 хвилин

Основна мета вправи

Подумати, як можна зібрати інформацію про учнів і використовувати її, щоб індивідуалізувати процес переходу.

Дайте одному охочому наліпку-стикер, на якому написано «Освіта починається тут». Попросіть цього «добровольця» наліпити стикер там, де йому належить бути, поруч з одним із малюнків **навчальних середовищ**, підготовлених під час **вправи А2**.

Запитайте учасників, чи згодні вони з тим, що наліпка має бути саме там.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

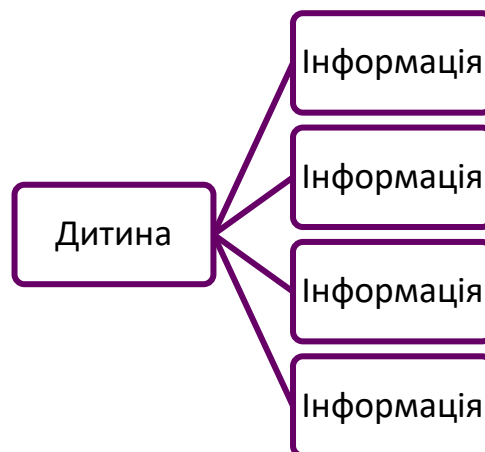
Дехто каже, що освіта починається тоді, коли дитина йде до школи, а все, що було до цього, є підготовкою до цієї події. Але, як педагоги, ми знаємо, що навчання дитини починається від самого її народження, а навіть і до нього.

У процесі освіти діти змінюють низку навчальних закладів. Щоб освіта була ефективною, кожен заклад і етап мають відповідати поточній стадії розвитку дитини. А крім того, для ефективної освіти й переходів необхідно цінувати та враховувати унікальні характеристики кожної дитини.

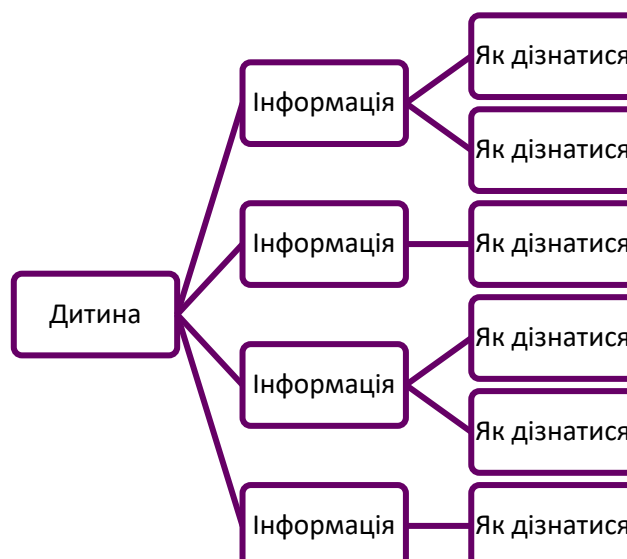
Дайте учасникам такі інструкції:

- У своїх **основних групах** поверніться до обох ваших описів дітей із **вправи А1**.
- У формі асоціативної карти зобразіть схему, на якій буде показано, яку інформацію про кожну дитину було б корисно знати шкільним вчителям. (Дивіться наведений нижче приклад)

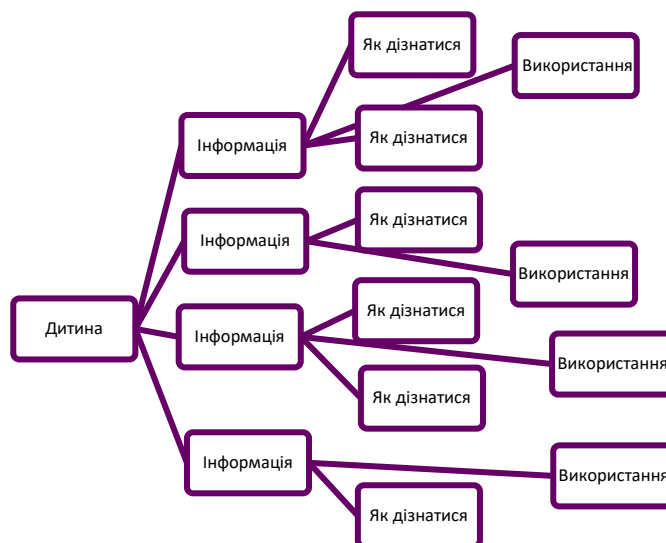
Примітка для тренера. Можливо, вам доведеться пояснити учасникам техніку асоціативних карт і дати їм зразок. Ви можете використати один з описів дитини, підготовлених вашими учасниками, і разом із групою скласти асоціативну карту.

- Тоді додайте ідеї, як вчителі могли б дізнатися цю інформацію. (Дивіться наведений нижче приклад)

- Насамкінець, додайте ідеї, як учителі можуть використати ці знання про учня, щоб краще підтримати його під час переходу до школи. (Дивіться наведений нижче приклад)

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді відрізнятимуться залежно від особливостей опису дитини.

Яку інформацію корисно знати?

Загальні відомості; сильні сторони; зацікавлення; що подобається і не подобається; навчання й розвиток; потреби; що любить робити, чим любить гратися; хатні тварини; друзі; брати, сестри або інші родичі в школі; мова та спілкування; самопомога та самостійність (потреби щодо підтримки); тощо.

Як отримати знання про учнів?

Домашні візити.

Зустрічі з батьками.

Перехідне портфоліо.

Візити в заклад дошкільної освіти.

Візити до школи.

Зустрічі з іншими службами, що працюють із дитиною.

Як скористатися знаннями про учнів?

Пристосувати середовище з урахуванням потреб щодо доступності та інших.

Заняття та ресурси, що відповідають зацікавленням дитини, є для неї звичними та комфортними.

Отримати фінансування або заручитися допомогою спеціаліста ще

до того, як дитина прийшла в школу.

Планування комунікації (наприклад, жестова мова, мова меншини або дитина, яка вчиться розмовляти / комунікувати).

Вчитель міг би дослідити тему й дізнатися більше про конкретну особливість чи вид інвалідності.

Підготуватися, щоб мати можливість спертися на те, чого дитина вже навчилася.

Мати реалістичні очікування.

Запланувати індивідуалізовані способи викладання.

Організувати систему взаємодопомоги серед дітей.

Попросіть учасників вивісити свої ілюстративні карти на стіні.

Дайте їм 20 хвилин, щоб роздивитися карти інших груп, поставити колегам запитання та додати ідеї. Одна особа з кожної групи стоїть біля своєї ілюстративної карти, щоб давати пояснення іншим. За 10 хвилин вони міняються з іншим членом групи, щоб кожен отримав нагоду оглянути всі роботи.

Через 20 хвилин підсумуйте вправу, попросивши учасників подумати, хто й на якому етапі процесу переходу міг би вдатися до такого способу планування.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Наведені нижче відповіді можна використати як підказку або зразок, якщо виникне така потреба.

Хто міг би скористатися таким видом планування?

Вчителі шкіл.

Педагоги підтримки (які виявляють індивідуальні потреби різних учнів і допомагають іншим вчителям розробити для них відповідні підходи).

Координатори переходу.

Директор школи.

Педагоги дошкільних або інших закладів теж могли б користуватися цією процедурою.

На якому етапі процесу переходу можна було би використати таке планування?

Найкраще робити це до початку переходу в школу.

Цей метод може бути частиною загального плану переходу.

Якщо цю вправу не робили до того, як дитина почала ходити в школу, її все одно варто зробити якнайшвидше.

Для дітей, які переходять у школу неочікувано, переводячись з іншої

школи або внаслідок переїзду, цю активність потрібно проводити невідкладно.

Її треба проводити, коли діти переходять в інші класи в тій самій школі.

Процес може бути необхідно повторити, якщо в житті дитини відбувається істотна зміна (наприклад, набуття інвалідності, проблеми з фізичним або психічним здоров'ям, серйозні зміни в життєвих обставинах).

В Детальніший розгляд конкретних питань

Вправа 3.3. Приятелі-помічники

⌚ 60—90 хвилин

Основна мета вправи

Обміркувати, як можна полегшити перехід за допомогою системи взаємопідтримки.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Перехід — це процес, а не момент у часі. Перехідний період — це час інтенсивного навчання. Діти знайомляться з новими середовищами й розпорядком, а також із новими людьми. Система взаємопідтримки — це метод, коли новенькій дитині призначають у пару іншу дитину, яка вже ходить у цю школу. Такий приятель діє як наставник і може, коли потрібно, пропонувати новенькій дитині допомогу або давати інформацію, супроводжуючи її так довго, як буде потрібно.

Дайте учасникам такі інструкції:

- У загальній групі подумайте, хто міг би взяти на себе роль такого **приятеля-помічника** для новенької дитини в школі.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Можливі ідеї:

- старший учень,
- однокласник,
- старший брат чи сестра, які ходять у цю саму школу,
- близький родич (наприклад, двоюрідний брат чи сестра), який ходить у цю саму школу,
- друг.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Деякі програми переходу передбачають відвідування старшою дитиною зі школи новенької дитини у її дошкільному закладі. Цей учень грає з молодшою дитиною, розповідає їй про школу й намагається потоваришувати. Під час візитів до школи, цей приятель має бути там і показувати все новенькій дитині; а в перший день навчання він буде готовий зустріти новенького. Приятель-помічник може провести деякий час у класі з новою дитиною, читати їй, а на перерві показати їй ігровий майданчик і познайомити з іншими дітьми. Ця підтримка приятеля може тривати кілька тижнів, поки маленький учень не звикне до нового середовища й рутинних процедур.

Можна призначити однокласника, щоб той сидів поруч із новенькою дитиною. Роль такого помічника — бути дитині товаришем і показувати їй нові рутинні процедури, допомагати їй із новими діями й бути рольовою моделлю щодо шкільних очікувань. Також він може грати з новою дитиною під час перерв, поки та не подружиться з іншими дітьми. Цей приятель іноді може бути другом, якого дитина вже знає.

Таким приятелем може бути брат, сестра або близький родич. Такі помічники в процесі переходу слугують місточком між знайомим і незнайомим.

Також приятелями можна обирати дітей, які розмовляють мовою тієї ж меншини, що й нова дитина, мають таке саме походження або живуть у тій самій місцевості, щоби вони могли разом ходити до школи.

Приятелі-помічники можуть потребувати певної підготовки або керівництва, щодо того, як краще взаємодіяти зі своїм партнером, особливо якщо той має особливості комунікації чи нетипову поведінку, або просто щоб допомогти їм дізнатися більше про інвалідність або відмінність іншої дитини.

Видайте кожній групі чистий аркуш А4, а потім дайте наведені нижче інструкції.

- У своїх **основних групах** поверніться до ваших описів дітей із **вправи А1**.
- Складіть свої аркуші удвоє. На одній половині напишіть, які конкретні аспекти переходу в школу можуть становити труднощі для цієї дитини. На іншій половині аркуша напишіть, як приятель-помічник міг би допомогти пом'якшити ці труднощі.
- Поділіться своїми ідеями з усією групою.

Необов'язкова додаткова вправа — сім'ї-приятелі

Дайте учасникам такі інструкції:

- У своїх **основних групах** поверніться до ваших описів дітей із **вправи А1**.
- Дайте відповіді на такі запитання для обох описів дітей:
 - У яких аспектах полегшився би перехід для родини, якби вона заприятелювала з іншими сім'ями?
 - Як вона могла би познайомитися з іншими сім'ями?

Заняття 4

Надавайте підтримку під час усіх переходів — великих і малих

Заняття 4. Надавайте підтримку під час усіх переходів — великих і малих

Ключові питання, які потрібно опрацювати під час цього заняття

Немає значення, чи ви проводите навчальне заняття на весь день, чи просто коротеньке обговорення, спробуйте охопити вказані нижче ключові питання.

- Упродовж життя діти здійснюють багато інших переходів. Переходи одночасно створюють і можливості, і труднощі для навчання й розвитку дітей.
- У новому закладі дитина має і далі отримувати підтримку, ресурси й обладнання, що полегшують її навчання й розвиток. Це можна забезпечити завдяки наявності планів і координаторів переходу.
- Батькам і педагогам буде легше забезпечити ефективний і успішний перехід, якщо вони дослухатимуться до дітей і залучатимуть їх до планування.

Виконайте з учасниками декілька з нижченаведених вправ на свій вибір. За потреби передивіться відповідний уривок відео: 17:03—24:40

А Базові вправи

Вправа 4.1. Інші переходи

⊕ 30 хвилин

Основна мета вправи

Дослідити, які переходи діти здійснюють протягом свого навчання.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Перехід — це завжди зміна. У системі освіти люди часто використовують це слово, коли говорять про переходи дітей з одних закладів в інші, наприклад, з дошкілля в початкову школу. Такий перехід — це велика подія і процес для дітей, їхніх сімей і всіх залучених, і саме йому присвячена основна частина цього воркшопу. Інклюзивна організація переходу дає змогу всім дітям отримати позитивний досвід.

Та перехід у новий заклад освіти — не єдина значна зміна, з якою стикаються діти в молодшому віці та в шкільні роки. Принципи інклюзивного переходу можна застосувати до багатьох інших видів змін. Можна виділити три види переходу.

Напишіть на дошці такі заголовки:

1. Вертикальні переходи.
2. Горизонтальні переходи.
3. Повсякденні побутові переходи.

Попросіть учасників озвучити свої ідеї, і/або наголосіть на таких моментах:

- Вертикальні переходи — це коли діти переходять у новий заклад освіти.
- Горизонтальні переходи трапляються набагато частіше. До них належать переміщення між різними місцями (наприклад, між ігровим майданчиком і класною кімнатою), дорога з дому до школи та назад, зміна діяльності (наприклад, від обіду до читання казок), від типових до незвичайних занять (наприклад, день спортивних змагань), зміни в стосунках (наприклад, вчитель на заміні, нові діти в класі).
- Повсякденні побутові переходи відбуваються за межами закладу освіти (наприклад, переїзд у новий дім, народження або смерть у родині). Нерідко ці переходи теж впливають на навчання дітей.

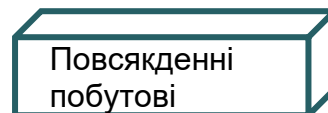
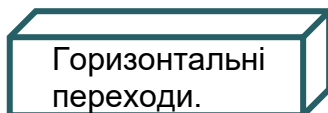
Часто переходи минають непомітно або стають джерелом гордості та радощів. Але деякі з них можуть сильно вплинути на дитину, спричинити стрес або почуття незахищеності.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Поміркуйте дві хвилини про горизонтальні та повсякденні побутові переходи, які ви переживали в дитинстві. Скільки вам було років? Що відбулося? Що ви відчували? Яку користь ви відчули і з якими труднощами зіткнулися? Як це вплинуло на ваше навчання?
- Розбийтеся на пари та поділіться своїми історіями одне з одним.

Тепер помістіть у передній частині кімнати дві коробки (контейнери, шапки або конверти), позначені такими мітками:

1. Горизонтальні переходи.
2. Повсякденні побутові переходи.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Працюйте у своїх **основних групах**. Покладіть перед собою свої описи дітей.

- Візьміть два чистих аркуша паперу. Складіть кожен аркуш так, щоб утворилося вісім маленьких частин.
- На першому аркуші напишіть вісім різних **горизонтальних переходів**, з якими діти можуть стикатися в школі або дошкільному закладі.
- Розірвіть або розріжте аркуш вздовж згинів так, щоб вийшло вісім клаптиків. Покладіть клаптики в коробку горизонтальних переходів.
- На другому аркуші запишіть вісім різних **повсякденних побутових переходів**, які можуть впливати на навчання дитини.
- Розірвіть або розріжте аркуш вздовж згинів так, щоб вийшло вісім клаптиків. Покладіть клаптики в коробку з написом «повсякденні побутові переходи».

Коли учасники впораються з цим завданням, дайте їм такі інструкції:

- Нехай один представник вашої групи встане й, не підглядаючи, візьме з кожної коробки по одному папірцю.
- Використайте перший папірець з одним із ваших описів дітей, а другий — з іншим.
 - Як ми могли б дізнатися, що цей перехід дається дитині важко або спричиняє стрес?
 - Що можна було б зробити, щоби полегшити такий перехід?
- Повторіть процес із другим папірцем і другим описом дитини.
- Нехай один представник вашої групи встане й візьме ще два папірці. Повторіть увесь процес.
- Поділіться одним зі своїх прикладів з усією групою.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

За потреби ви можете скористатися цими прикладами, щоб доповнити відповіді.

Горизонтальні переходи

Друг залишає навчальний заклад.

Новий учитель.

Тимчасовий вчитель або заміна.

Нетиповий розпорядок чи події (день спорту, навчальна тривога, відвідувач у класі, подорож або екскурсія з класом).

Нова дитина в класі.

Переміщення між різними частинами школи (інші класи, їдальня, туалети, ігровий майданчик, спортивний майданчик, вестибюль).

Зміна видів діяльності.

Інші позашкільні секції, гуртки або група продовженого дня.

Повсякденні побутові переходи

Зміни в сім'ї (розлучення, роздільне проживання, шлюб, народження, зміна піклувальника, економічні зміни).

Переїзд (у нове житло, інше місто або район, зміна школи).

Хвороба.

Травма (важка втрата близького родича, конфлікт, стихійне лихо тощо).

Деякі інші вертикальні зміни, які може бути потрібно згадати

Перехід у наступний клас.

Різні рівні в дошкільній (садок-ясла, старша підготовча група).

Б Важливі теоретичні питання до обговорення

Вправа 4.2. Неперервність підтримки

⌚ 90—120 хвилин

Основна мета вправи

Усвідомити, наскільки важливо, щоб під час переходу діти не були позбавлені тих засобів підтримки, які доступні їм в інклюзивній освіті.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Щоб мати змогу відвідувати заклад освіти, брати активну участь і досягати чогось у навчанні, багатьом дітям потрібні певні ресурси, пристосування середовища, обладнання та підтримка. Усе це разом ми можемо назвати «засоби підтримки». Під час переходу в інший заклад освіти важливо зробити так, щоб ці засоби підтримки й далі були доступні дитині. Часто буває, що засоби підтримки недоступні в новому закладі через відмінності фінансування, штатний розпис, підготовку педагогічних працівників, наявність ресурсів або відмінності середовища.

Без звичних засобів підтримки перехід для дітей ускладнюється, а їх здатність відвідувати навчання, брати в ньому активну участь і досягати результатів може погіршитися. Педагогам у новому закладі доводиться заново виявляти бар'єри, які вже були подолані, і шукати рішення, які вже були впроваджені. Фінансові вкладення в засоби підтримки також може бути змарновано.

Дайте учасникам такі інструкції:

- У своїх **основних групах** поверніться до ваших описів дітей із **вправи А1**. Подумайте, які засоби підтримки ці діти могли мати вдома й у дошкільному закладі. Можливо, ви вже виконували це завдання в одній із попередніх вправ. Якщо так, пропустіть цей крок.
- Складіть список різних заходів, які могли бути вжиті вдома та на рівні дошкільного закладу, щоб забезпечити підтримку в навчанні для дітей із ваших описів. Ви можете звернутися до своїх нотаток до **вправ 1.1, 1.3, 2.1**.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

На різних етапах свого шляху в системі освіти діти можуть потребувати різних засобів підтримки. Деякі засоби підтримки мають надаватися і надалі, а деякі потрібні лише в конкретних обставинах. Використання інших засобів поступово зійде нанівець або зупиниться, коли дитина вже не матиме в них потреби. Перехід сам по собі не повинен спричиняти зупинку засобу підтримки. У планах переходу повинні враховуватися наявні засоби підтримки. Рішення про те, як забезпечити продовження необхідної підтримки мають прийматися дуже зважено.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Тепер дайте відповіді на такі запитання про кожний із виявлених вами засобів підтримки для дітей з описів:
 - Чи потрібно продовжити цей засіб підтримки в дошкільному закладі або школі?
 - Що було би потрібно зробити, щоб ця підтримка й далі була доступна?

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Засобами підтримки можуть бути люди, наприклад спеціалісти або асистенти вчителя, або ж знання й уміння, яких набув педагог. До засобів підтримки можуть належати обладнання й ресурси, методики викладання, пристосування середовища, соціальне оточення та навіть ставлення.

Покладіть роздруковане поле для гри з **роздатка 4а** на підлогу, а на нього покладіть пляшку. Скажіть учасникам, що вони розглядатимуть три типи засобів підтримки, що вказані в секторах поля: **люди, ресурси / обладнання, пристосування середовища**. У переліку засобів підтримки, який групи склали раніше, можуть бути деякі приклади засобів цих типів.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Одна група крутить пляшку. Залежно від того, де зупиниться пляшка, презентуйте всій групі один засіб підтримки відповідного типу з вашого списку. Презентація має відбуватися в такий спосіб:
 - опишіть засіб підтримки й поясніть, чому він може бути потрібен дитині;
 - представник групи йде до малюнків **навчальних середовищ** із **вправи А2** і показує всій групі, де може розпочатися використання цього засобу підтримки й де воно продовжуватиметься;
 - представник групи пояснює, що можна було б зробити, щоб засіб підтримки продовжував застосовуватися під час і після переходів.
- Повторіть процедуру з кожною групою.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Батькам часто доводиться самотужки добиватися неперервності застосування засобу підтримки для їхньої дитини. Це може спричинити стрес і зашкодити здатності батьків підтримувати інші потреби своєї дитини в процесі переходу. Один зі способів, який допоможе уникнути цього, це призначити «координатора переходу», який би дбав за те, щоб необхідні засоби підтримки й далі надавалися дитині під час переходів в інші заклади.

В Детальніший розгляд конкретних питань

Вправа 4.3. Слухайте учнів

⌚ 60—90 хвилин

Основна мета вправи

Розглянути різні способи дізнатися думки й почуття дітей щодо переходу, а також зрозуміти, чому це важливо.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Перехід у новий заклад освіти відкриває для дитини цілий світ можливостей вчитися й розвиватися. Але водночас перехід може бути непростим процесом і навіть зашкодити навчанню й розвитку дитини. Педагогічні працівники та сім'ї можуть скласти план, який допоможе якнайкраще підтримати дітей на цьому етапі. Надзвичайно важливо знати, чого очікують діти, що їх тривожить, що цікавить, і які запитання вони мають. Їхні погляди можуть відрізнятися від того, що думають педагоги та батьки. Крім того, дітей потрібно залучати до планування підтримки, яку вони мають отримати. Зрештою, згідно з Конвенцією ООН про права дитини, діти мають право брати участь в ухваленні рішень, які на них впливають. На цьому занятті ми розглянемо різні способи залучення дітей в інклюзивний перехід.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Розділіться на групи по три. Вирішіть, хто з вас буде дитиною А, хто буде дитиною Б, а хто буде педагогом.
- Дитина А, найближчим часом ви маєте піти в заклад дошкільної освіти. Дитина Б, найближчим часом ви маєте перейти із закладу дошкільної освіти в початкову школу.
- Разом підготуйте три запитання до кожної дитини, використовуючи зрозумілі для них слова. Ваша мета — дізнатися щось із наведеного нижче:
 - Що вони думають про перехід?
 - Чого вони очікують?
 - Що їх турбує?

- Що вони вже знають? Чи відповідають ці знання дійсності?
 - Чи є щось важливе, чого вони не знають?
 - Що вони хочуть знати?
 - Якої підтримки вони хочуть?
- Пограйте в рольову гру, у якій «педагог» ставить запитання кожній «дитині».
 - Коли ви закінчите, проаналізуйте, наскільки легко чи важко було ставити запитання й відповідати на них, і чому.

Насамкінець попросіть кількох учасників поділитися своїми думками про те, що було легко, а що складно. Наголосіть необхідність адаптовувати те, як ми говоримо, для різних дітей, а також ідею, що прямі запитання — не єдиний спосіб дізнатися щось у дітей.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді, наведені внизу, можна, за потреби, використати як підказку для учасників або як доповнення.

Чого вони очікують?

Якою буде школа / дошкільний заклад? (використовуйте назву закладу дошкільної освіти, яку знає дитина, наприклад «садочок»). Що відбувається в школі / дошкільному закладі? Хто є в школі / дошкільному закладі? Цікаво, на що схожа школа / дошкільний заклад?

Що їх турбує?

Цікаво, що ти відчуваєш щодо школи / дошкільного закладу? Про що ти думаєш, коли ми розмовляємо про школу / дошкільний заклад?

Якої інформації їм бракує, або яку хибну інформацію вони мають?

Якою буде школа / дошкільний заклад? Що відбувається в школі / дошкільному закладі? Хто є в школі / дошкільному закладі? Цікаво, на що схожа школа / дошкільний заклад?

Що вони хочуть знати про новий заклад освіти?

Що ще нам потрібно дізнатися про школу / дошкільний заклад? Хочеш, ми напишемо список запитань?

Якої підтримки вони хочуть?

Хто тобі допомагатиме в школі / дошкільному закладі? Що вони будуть робити, щоб допомогти тобі? Що чудового й захопливого може бути в школі / дошкільному закладі? Ти можеш просити вчителя та інших дітей допомогти тобі. Як думаєш, із чим тобі може знадобитися їхня допомога? Як думаєш, про що саме тобі буде потрібно їх просити?

Чи почуваються вони комфортно?

Цікаво, що ти відчуваєш щодо школи / дошкільного закладу? Про що ти думаєш, коли ми розмовляємо про школу / дошкільний заклад?

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Щоб дізнатися, що думають або відчувають діти, можна також вдатися до малювання.

Дайте учасникам такі інструкції:

- У ваших групах із трьох людей подумайте, що ви могли би попросити дитину намалювати, щоб отримати якусь інформацію.

Наприклад, ви могли би попросити дитину намалювати речі, які, на її думку, їй сподобаються в школі / дошкільному закладі, а також речі, які їм можуть не сподобатися.

- Об'єднайтеся з іншою групою. Обмінюйтеся своїми ідеями щодо малюнків.

.....
Примітка для тренера. Цю вправу можна розширити, попросивши кожну «дитину» зробити малюнок для прикладу.
.....

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді, наведені внизу, можна, за потреби, використати як підказку для учасників або як доповнення.

Чого вони очікують?

Намалюй, як виглядає школа / дошкільний заклад. Намалюй усіх людей, які будуть у школі / дошкільному закладі.

Що їх турбує?

Намалюй щось, що тобі подобатиметься робити в школі / дошкільному закладі. Намалюй щось, що тобі не подобатиметься робити в школі / дошкільному закладі.

Що вони хочуть знати про новий заклад освіти?

Намалюй, що ти хочеш дізнатися про школу / дошкільний заклад.

Якої підтримки вони хочуть?

Намалюй, хто тобі допомагатиме в школі / дошкільному закладі.

Чи почуваються вони комфортно?

Намалюй що завгодно на свій вибір. Використайте малюнок як відправну точку для початку розмови про те, що відчуває дитина.

Далі, попросіть усю групу провести мозковий штурм щодо інших методів, які можна застосувати, щоб дізнатися, що діти думають, відчувають, на що вони сподіваються та чого очікують у процесі переходу.

Записуйте ідеї на фліпчарті або дошці.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Відповіді, наведені внизу, можна, за потреби, використати як підказку для учасників або як доповнення.³

Рольова гра

Діти могли б розіграти з дорослим або іншою дитиною сценку візиту до школи / дошкільного закладу, або того, що відбуватиметься в школі / дошкільному закладі в перший день навчання.

Мапи

Діти могли б намалювати мапу школи / дошкільного закладу або позначити місця на мапі, яку намалював хтось інший. Наприклад, вони могли б позначити місця, які вони знають, місця, які їм не подобаються, місця, які здаються цікавими, місця, які їх непокоять, тощо.

Графіки

Графіки можуть допомогти виявити важливі для дитини горизонтальні переходи. Наприклад, вздовж часового відрізка дитина могла б намалювати все, що відбувається, і окремо позначити речі, які їй подобаються та які не подобаються.

Дитина-провідник

Діти можуть показувати нам різні місця й розповідати, що вони бачать. Наприклад, під час візиту до школи / дошкільного закладу дитина може водити дорослого та розповідати йому, що вона знає, які місця їй подобаються, щодо яких місць у неї ще залишились запитання, а які місця її улюблені.

Отримання відповідей за допомогою фото

Діти можуть переглядати фотографії та обговорювати їх. Наприклад, світлина нового закладу освіти може спонукати дитину говорити про те, що вона думає, що вона розуміє, які запитання має, що відчуває.

Фотографування

Діти можуть самі робити фотографії. Наприклад, під час орієнтаційного візиту дитина може фотографувати все, про що вона хоче дізнатися більше, а також усе, що їй дуже подобається.

Попросіть кожну групу учасників поділитися своїми найкращими ідеями для кожної вікової групи (наприклад, для дитини А і дитини Б).

Запитайте учасників, чому слухати дитину важливо. Запишіть їхні відповіді на дошці.

³ EENET (2018) Young Voices in Inclusive Education.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

За потреби доповніть відповіді учасників наведеними нижче варіантами.

Слухаючи дітей, ми можемо дізнатися про них від них самих, що допоможе нам надати ефективну й дієву підтримку в процесі переходу.

Діти, яких спонукають активно міркувати на тему переходу, імовірно, матимуть оптимістичніші почуття щодо майбутньої зміни.

Діти, яким дозволяють робити вибір, залучають до обговорень і планування переходу, імовірно, розумітимуть заплановані заходи й будуть до них відповідальніше ставитися.

Діти мають **право** брати участь.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Ще один спосіб залучити дітей у прийняття рішень, які на них впливають, — дати їм можливість вибору в процесі планування заходів переходу.

Дайте учасникам такі інструкції:

- У вашій групі з трьох осіб подумайте, що можна запропонувати вибирати дитині Б (дитина, яка найближчим часом має перейти із закладу дошкільної освіти в початкову школу). Підготуйте список ідей для кожного з наведених заходів:
 - інформаційний буклет для дітей;
 - візити до школи;
 - обопільні візити дітей (група дошкільнят відвідує школу, а шкільний клас відвідує дошкільний заклад);
 - домашні візити;
- Рольова гра, у якій «педагог» пропонує «дитині Б» вибір.
- Коли ви закінчите, проаналізуйте, наскільки легко чи важко було придумати можливості вибору для дитини. Далі обміркуйте, які рішення прийняла дитина й чому.
- Кожна група ділиться однією зі своїх ідей з усією групою.

Насамкінець попросіть кілька груп поділитися своїми думками про те, що далось легко, а що — складно, коли вони пропонували дитині вибір і заохочували її ухвалювати рішення.

Відповіді, яких можна очікувати від учасників

Приклади відповідей, що наведені внизу, можна, за потреби, використати як підказку для учасників.

Інформаційний буклет для дітей

Діти можуть вирішити, яку інформацію включити в буклет і як він має виглядати (наприклад, якого кольору він має бути; або вони можуть захотіти самостійного його прикрасити). Вони можуть вирішити, де зберігати буклет і кому його давати. Буклет можна скласти на основі списку запитань, придуманих разом із дитиною.

Візити до школи

Діти можуть вирішити, яку важливу для них людину / людей узяти з собою на візит. Дитина може взяти фотокамеру й вирішувати, що фотографувати під час візиту. Дитині можна дозволити вирішувати, що вона хоче робити під час візиту (наприклад, лише спостерігати, пограти з іншими дітьми, познайомитися з вчителями й іншими працівниками, поїсти в шкільній їдальні, просто подивитися через вікно або двері, посидіти з іншими дітьми).

Обопільні візити

Діти могли б вирішувати, як приймати відвідувачів, могли б провести екскурсію своїм закладом, поділитися їжею, позайматися творчістю або іншою діяльністю разом.

Домашні візити

Діти могли б вирішувати, що відбуватиметься під час домашнього візиту (наприклад, показати відвідувачу дім, запропонувати їжу або напій, пограти разом надворі, прочитати оповідання, намалювати малюнок).

Необов'язкова додаткова вправа. Старші діти слухають менших

⌚ 40 хвилин

Основна мета вправи

Подумати, як старші діти можуть підтримати менших під час переходу.

Дайте учасникам такі інструкції:

- Усією групою проведіть мозковий штурм щодо того, чим може бути корисним залучення під час переходу старших дітей для того, щоб вони слухали молодших.

Запишіть ідеї на фліпчарті. За потреби заповніть прогалини наведеними нижче варіантами відповідей⁴.

- Дітям часто буває легше розповісти про свої почуття й думки іншим дітям, а не дорослим. Дорослих можуть сприймати як авторитетів, які можуть судити або карати.
- Діти можуть допомогти одне одному висловити й розвинути свої думки.
- Діти можуть бути одне з одним допитливішими й ставити складніші запитання, ніж зазвичай ставлять дорослі. Як відомо, діти дуже безпосередні.
- Старші діти можуть пам'ятати, як це було в них, і тому матимуть більше емпатії, ніж дорослі. Це може допомогти їм ставити молодшим дітям запитання і планувати з ними ефективні заходи переходу.
- Старші діти часто мають креативні ідеї, як допомогти меншим розслабитися й розговоритися.
- Навчаючись вести розмову й підтримуючи молодших, заохочуючи їх висловлюватися й міркувати, старші діти можуть набути цінні навички.
- Старші діти можуть глибше проаналізувати власний досвід і думки, коли вони спонукають до такого аналізу інших.

Меншим дітям, які скоро перейдуть на інший рівень (наприклад, з дошкілля в початкову школу), може додатися впевненості, якщо вони познайомляться зі старшими дітьми, які мають позитивний досвід такого переходу. У деяких випадках старші діти зможуть і далі підтримувати своїх молодших друзів, коли ті перейдуть у нову школу.

Тоді дайте учасникам такі інструкції:

- Усією групою проведіть мозковий штурм щодо того, які **старші** діти можуть допомогти почути молодших дітей.

Запишіть ідеї на фліпчарті. Серед відповідей можуть бути старші брати й сестри, старші учні зі школи, старші діти з того ж району, старші двоюрідні брати й сестри.

Тоді дайте учасникам такі інструкції:

- Напишіть одне запитання про перехід, яке ви могли б попросити старшу дитину поставити меншій.
- Запишіть на фліпчарті 10 запитань у такий спосіб:
 - один охочий учасник пише на дошці або фліпчарті своє

⁴ EENET (2018) Young Voices in Inclusive Education.

запитання;

- цей «доброволець» викликає наступного учасника на ім'я, вказуючи на нього або торкаючись його;
- наступний учасник пише інше запитання та викликає нового учасника. Якщо учасник не має іншого запитання, то відразу призначає нового.
- Продовжуйте гру, поки на фліпчарті не буде записано 10 запитань.

Наголосіть на таких моментах (за бажанням підготуйте презентацію):

Педагоги повинні підготувати старших дітей до такого завдання, налаштувавши їх ставитися до молодших з емпатією та працювати на результат. Щоб допомогти старшим дітям засвоїти ці принципи, з ними можна пограти в описану далі гру⁵.

Роздайте кожній групі примірник **роздатка 4б** (підготуйте його, розрізавши на картки).

Дайте учасникам такі інструкції:

- Працюйте у своїх **основних групах** з одним набором карток.
- Розділіть картки на дві купки:
 - ми **повинні** робити так;
 - ми **не повинні** робити так.

⁵ Young Voices in Inclusive Education, EENET.

Додатки

Текст фільму й роздаткові матеріали

Розшифрований текст фільму «Інклюзивний перехід»

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПЕРЕХІД

Чому перехід є важливим в інклюзивній освіті?

У системі освіти всі діти переживають багато перехідних періодів — з дому до першого дня в садочку або школі, до їх останнього дня в школі, коледжі або університеті, і далі до початку трудової діяльності.

Перехід у нову школу або клас може викликати захват, а може лякати, бентежити чи засмучувати.

Він може порушити звичний лад життя дитини та її родини.

Це дуже бентежний момент, коли діти приходять у школу.

У них утворюється новий колектив; вони підрастають, намагаються показати свій характер.

Поки цей колектив формується, звичайно, дуже важко.

(Ольга Сєрова, мама Артема, ЗДО № 2 «Ромашка», м. Миколаївка)

Коли дитина приходить у новий навчальний заклад або клас, їй потрібен певний час, щоби звикнути, а вчителю — щоб дізнатися про індивідуальні потреби дітей.

Тому під час перехідних періодів може погіршитися залученість і навчання дітей, особливо тих, які потребують додаткової підтримки.

Сьогодні Іллюші добре в дитячому садочку.

Звісно, я як мама хвилююся, що ж буде далі, яке його майбутнє. І я розумію, що наступний крок — це школа.

Звичайно, це має бути саме інклюзивний клас.

Так, я хвилююся. Але сьогодні в Харкові такі школи є.

Вони набираються знань і досвіду та приймають таких дітей.

І я гадаю, до того часу, коли Ілля випуститься з дитячого садочка, ми підемо в дуже добру школу, інклюзивну, яка нас із радістю прийме.

(Ніна Арсентьєва, мама Іллі, комунальний ДНЗ № 74, м. Харків)

У системах інклюзивної освіти кожен період переходу потрібно належно планувати й підтримувати, повною мірою залучаючи батьків і опікунів, щоб жодна дитина в цей непростий час не опинилася за межами або не була ізольована всередині освітнього середовища.

Інклюзивний перехід починається вдома

Батьки й опікуни найбільше впливають на те, як їхні діти розвиваються та навчаються, ще навіть до їх народження.

Вони сприяють соціальному, фізичному, розумовому, творчому й емоційному розвитку своєї дитини, що допомагає їй навчитися гнучко й самостійно мислити, спілкуватися й діяти.

Найкраще сприяти такому розвитку батьки й опікуни можуть через гру.

Ігрова діяльність може також допомогти батькам і опікунам помітити труднощі, з якими стикається їхня дитина.

Процес переходу в перший заклад освіти буде не таким складним, якщо в ранньому віці вдома закласти фундамент для розвитку й навчання.

Вдома діти засвоюють і тренують багато різних навичок, які знадобляться їм у системі освіти.

Середовище всебічного сприяння переходу

Інклюзивний перехід — це коли перехід дітей із дому в їх перший садочок або школу, або ж перехід з одного класу чи навчального закладу в інший, відбувається комфортно для самих дітей, їхніх родин і педагогів.

Під час такого переходу не відбувається раптових змін або потрясінь.

Стрес мінімізовано, а діти й далі отримують підтримку, яка їм потрібна, щоб розвиватися, спираючись на те, що вони вже знають і вміють.

Як ви можете допомогти створити цей простір підтримки?

Перший заклад освіти

Свій перший перехід у системі освіти дитина переживає, коли починає відвідувати дитячий садок або школу.

Ви можете переконати батьків і опікунів, що їм немає потреби квапити дошкільнят вчитися читати, писати або рахувати, поки вони не підуть у свій перший заклад формальної освіти.

Набагато важливіше спонукати дітей гратися й розвивати повсякденні побутові навички, а також цікавість і впевненість, щоб займатися тим, що їх приваблює.

Ви можете здійснити домашні візити. Це може допомогти побудувати стосунки, які зменшать рівень стресу для всіх учасників процесу переходу.

Під час цих візитів ви можете спільно з батьками й опікунами створити план переходу, який допоможе всім підготуватися до першого кроку дитини в освіті.

Я просто прийшла в гості, щоб дізнатися, як справи.

(Сакіле Джейн Стюарт, старша доглядальниця центру «Гого», с. Лунжу)

Сьогодні ми в садибі Лі-Енн. Я зустрівся з її мамою.

До наших програм приймаються всі діти.

Навіть діти на візку можуть відвідувати садочок.

(Джеймс Тсабедзе, керівник програм громадської організації Vusumnotfo, м. Піїз-Пік)

Удома діти зазвичай почуваються впевненіше.

Їм може бути комфортніше вперше зустрітися зі своїм майбутнім вчителем у цьому знайомому оточенні.

Вам може бути корисно побачити середовище, у якому живуть ваші нові учні.

Вам також слід заохочувати дітей і батьків чи опікунів відвідати новий заклад освіти до початку навчання.

Ви можете запросити їх на пробні заняття або цікаві заходи.

Із наближенням початку навчання можна поступово збільшувати тривалість таких відвідувань.

Якщо дитина знатиме, чого очікувати, перехід у перший заклад освіти не приголомшить її так сильно.

Перехід на наступний рівень

Це, напевно, дуже великий такий мій страх, той період, коли Денис піде до школи.

Це страх перед невідомим; ми не знаємо, що нам очікувати.

Насправді, він дуже важко адаптується до нових людей, до нових дітей.

Йому важко зразу піти з кимось на контакт.

Тому це дуже великий для нас страх, як він буде себе поводити в новому колективі.

Я думаю, йому б дуже не завадило мати ознайомчий візит до школи.

(Марія Ткач, мама Дениса, ЗДО № 37, м. Львів)

Окрім підтримки дітей і їхніх сімей під час переходу в перший заклад освіти, ви повинні допомогти їм без проблем перейти в наступний клас або на наступний рівень освіти.

У такі перехідні періоди може бути корисно провести ознайомчі або орієнтаційні візити.

Ці діти — наші випускники.

Наступного року вони йдуть у 1-й клас. Просто зараз ми ведемо їх на орієнтацію в початкову школу, де вони побачать свій перший клас.

(Делі Ндзініса, вихователька місцевого пункту догляду / дитячого садка Маглабенені, Гобояне, м. Біг-Бенд)

Звичайно, усі батьки хвилюються, як їх дитина сприйме перехід із садочка в 1-й клас.

Ви не знаєте, як вона відреагує.

Тому якщо, перш ніж вони підуть до школи, для них провести орієнтацію, їм буде легше і вони знатимуть своїх учителів на наступний рік.

А поки вони ще з нами, ми можемо поговорити з ними про майбутній перехід, і зокрема про вчителя.

Що ви бачили в школі? Чи вам там сподобалося?

(Махосазана Вілаказі, керівник дитячого будинку «Нкаба Йету», м. Біг-Бенд)

Ми радо приймаємо майбутніх першачків, які випускаються із садочка.

Така орієнтація дуже-дуже важлива, тому що вона допоможе їм призвичаїтися до нового закладу, до нового середовища.

Вона допоможе їм почуватися впевненіше.

(Сітембісо Матсе, заступник директора початкової школи Маглабенені, м. Біг-Бенд)

Я вважаю, це дуже важливо, тому що це маленькі діти, які вперше прийшли до такого великого закладу, як наша школа.

Вони ніколи такого не бачили.

Вони ніколи не бачили стільки вчителів.

Вони ніколи не бачили стільки учнів.

Вони тремтять, бо їх лякає ця ситуація.

Тому така орієнтація дуже важлива для них, адже вони знайомляться з цим середовищем.

Вони знайомляться з класною кімнатою.

Гадаю, це дуже сильно їм допомагає.

*(Нондumisо Дламiнi, вчителька початкової школи с. Дiнгiзве,
м. Мхламбаньятсi)*

Сьогодні ми спланували зранку таку активність, як відвідування дітьми старшої групи дитячого садочка ліцею імені Івана Пулюя [школа неподалік], для того щоб діти, відвідуючи школу, зрозуміли, що це таке, познайомились із директором, познайомились зі своїми вчителями,

відвідали спортивну залу, щоб у майбутньому, ідучи до школи, вони мали менше страху, стресу.

Щоб вони могли більш вільно почувати себе в приміщенні школи.

(Леся Ковальчук, завідувачка ЗДО № 37, м. Львів)

Дошкільні вихователі та вчителі із сусідніх початкових шкіл повинні підтримувати регулярний зв'язок одне з одним, а також із батьками та опікунами, які знають своїх дітей найкраще.

Спілкуючись і розповідаючи одне одному про методи своєї роботи та потреби дітей, ви зможете краще задовольнити ці потреби до, під час і після переходу з одного закладу в інший.

Дитячий садок, яким я завітую, дуже давно співпрацює зі школою, яка знаходиться поблизу.

У нас дуже тісний зв'язок із працівниками школи, і це допомагає зробити перехід дітей із дошкільного дитинства в шкільні роки якнайлегшим.

Педагоги школи часто присутні в нас на святах, ми їх запрошуємо.

Діти нашого дитячого садка часто відвідують школу.

Такий взаємозв'язок і партнерство зі школою необхідні кожному дошкільному закладу для якнайлегшого переходу дітей із садочка до навчання в школі.
(*Ольга Лавриненко, завідувачка ЗДО № 2 «Ромашка», м. Миколаївка*)

Коли діти переходять з одного навчального закладу в інший, вони всі перебувають на різному етапі розвитку й навчання.

Коли ви або ваші колеги вітаєте дітей у новому закладі, будьте гнучкими й реагуйте на індивідуальні потреби, інтереси та здібності кожної дитини.

Будьте завжди привітні й дружні та звертайте увагу на вербальну або іншу комунікацію дитини з вами.

Ось декілька ідей, які допоможуть вам зробити переходи між різними закладами освіти інклюзивнішими.

Разом із батьками або опікунами дитини ви можете скласти її портфоліо, яке можна потім передати новому вчителю.

У ньому можна зазначити інтереси дитини, її сильні сторони, потреби щодо підтримки, особливості комунікації, медичну інформацію, відомості щодо реабілітації тощо.

Спільно з колегами з обох закладів ви могли б підготувати для батьків і дітей простий буклет про їх майбутню школу. У нього можна включити світлини та корисну інформацію.

До підготовки цього матеріалу про свою школу можна залучити і старших дітей.

Ви можете організувати систему взаємопідтримки.

Наприклад, учні початкової школи могли б зустрічатися і грати з дошкільнятами ще до їх переходу, а після переходу продовжити грати разом і допомагати одне одному.

Ви могли б організувати спільні заходи, щоб діти з обох закладів відвідували одні одних, щоб разом вчитися, бавитися та грати у виставах.

Можна впровадити практику співвикладання. Це допоможе дітям познайомитися з новим вчителем і звикнути до нього.

Наприклад, майбутній вчитель дітей може прийти на одне з ваших занять і попрацювати з вами разом.

Підтримуйте дітей під час усіх переходів — великих і малих

Діти, які здійснюють великий перехід у новий клас або заклад, стикаються з багатьма труднощами.

Ось кілька прикладів.

Їм доводиться проводити більше часу поза своєю домівкою й родиною, що може їх лякати.

Ви можете створити знайоме, дружнє й радісне середовище, особливо коли діти приходять у свій перший навчальний заклад.

Дітям може бути важко знайомитися з великою кількістю нових дітей і ладнати з ними.

Щоб допомогти дітям налагодити нові стосунки, ви можете використовувати ігри та виділити час на соціалізацію. Також можна заохочувати взаємодопомогу та підтримку братів і сестер.

Дітям можуть важко даватися нові підходи до викладання й навчання.

З'ясуйте, з чим діти знайомі.

Допоможіть їм поступово звикнути до нових методів викладання й навчання та нових очікувань.

Не полишайте намагань зробити свій клас або заклад більш інклюзивним і орієнтованим на дитину.

Ви також повинні пам'ятати, що перехід — це не лише великі зміни, які відбуваються, коли дитина йде в новий клас або заклад.

У системі освіти діти весь час стикаються з моментами переходів.

Наприклад, перехід з одного уроку або заняття до інших.

Перехід від уроків або інших занять до обіду.

Перехід з обіду назад у клас.

Прибуття до школи щоранку — це теж перехід, як і закінчення занять і дорога додому.

Деяких дітей такі переходи можуть збивати з пантелику, засмучувати або бути для них фізично важкими, навіть якщо вони відбуваються щоденно.

Ви повинні знати про ці регулярні переходи, що їх здійснюють діти.

Дізнайтеся, як вони справляються з цими змінами, і чи потребують вони додаткової допомоги в такі періоди.

Як почути маленьких дітей?

У періоди переходу дуже важливо слухати дітей.

Попри те, що в наш час до дітей дослухаються частіше, усе ж досі часто вважається, що зовсім малі діти не здатні належно висловити свої думки та ідеї.

Це неправда!

Проблема в тому, що ми неправильно ставимо запитання або не даємо можливості висловити те, що вони думають і відчують.

Ми розмовляємо з дітьми про те,

як вони почуватимуться,

як їм було б легше ходити до школи, полюбити її та не боятися.

(Махосазана Вілаказі, керівник дитячого будинку «Нкаба Йету», м. Біг-Бенд)

Навіть наймолодші діти мають свою думку.

Вони знають, що саме вони відчують у зв'язку з переходом у новий заклад чи клас — радіють чи бояться. І в них буде багато запитань.

Є багато способів допомогти дітям висловити свої думки й почуття щодо переходу.

Одна з ідей, яку застосували у Свазіленді та Україні з дітьми, яких ви бачили в цьому фільмі, — це спілкування старших дітей із молодшими на тему освітнього переходу.

Старші діти часто можуть заохотити молодших розповісти більше.

Молодші діти можуть ділитися своїми страхами й думками розкутіше з кимось, хто є ближчим до них за віком і не лякає їх так, як дорослі.

Освітні заклади для молодших і старших дітей можуть співпрацювати, щоб організувати такі заходи.

Проект YoungVoices передбачає спілкування з дітками з дитячих садків.

З ними спілкуються не дорослі, не їхні батьки, вчителі, а саме підлітки зі шкіл.

Так, цей проєкт передбачає, що дітям буде легше розкритися й розказати підліткам про свої проблеми, переживання, а також про свої радощі і про те, що вони люблять.

Тому що підліткам буде легше з ними спілкуватись, зважаючи на те, що в більшості є брати й сестри, і вдома вони завжди спілкуються на якісь теми, які зачіпають малих дітей.

Так ми зможемо підготувати їх до майбутнього навчання в школі і допомогти їм краще увійти в цей стан і не переживати так, як переживали ми.

(Христина Кельо, учениця ліцею ім. Івана Пулюя, м. Львів)

Або ж ви можете просто заохотити старших дітей вести невимушені бесіди з молодшими вдома та в громаді, щоб допомогти їм впоратись із труднощами, що пов'язані з початком навчання або переходом у нову школу.

Більше інформації про те, як можна організувати такі заходи, ви можете знайти в посібнику EENET: «Голоси дітей в інклюзивній освіті. Посібник із проведення молодими людьми практичних досліджень серед однолітків і молодших дітей».

Перехідні етапи в освіті часто лишаються непоміченими — ми сприймаємо їх як належне.

Але ці великі й малі зміни можуть мати значний вплив на участь і досягнення дітей у системі освіти.

Переходи, які не відбуваються в інклюзивний спосіб, можуть навіть призвести до повного випадання дітей із системи освіти.

Кожен учитель повинен з'ясувати потреби всіх своїх учнів у зв'язку з процесом переходу й надати їм необхідну підтримку.

Роздаток 2а

Затишність

Роздрукуйте й виріжте картки. Роздрукуйте достатню кількість примірників, щоб карток вистачило на всіх учасників.

Дружній до сім'ї	Радісний	Безпечний
Надійний	Привабливий	Турботливий
Дбайливий	Люблячий	Передбачуваний
Комфортний	Прив'язаності	Приналежність
Знайомий	Радісний	Розслаблений

Роздаток 26

Зв'язки між дошкіллям і школою

Розріжте цей аркуш на три картки. Дайте по картці кожній групі й попросіть прочитати вголос.

Група 1. **Спільна відповідальність і співробітництво** під час переходу між дошкільним закладом і школою

Кого буде залучено? Які ще зацікавлені сторони можна залучити? Як вони всі співпрацюватимуть разом? Перерахуйте всіх, хто входить у команду. Визначте, хто візьме на себе керівну роль і чому. Як вони зможуть подолати труднощі, спричинені різним робочим графіком і різними місцями роботи?

Група 2. **Заходи у зв'язку з переходом**

Складіть список усіх ваших ідей щодо заходів у зв'язку з переходом. Опишіть кожний захід і вкажіть, хто буде в ньому залучений. Які заходи відбудуться до першого дня навчання, а які — після? Які заходи допоможуть дітям і їхнім сім'ям познайомитися з фізичним середовищем, іншими школярами, дорослими / вчителями, правилами й розпорядком?

Група 3. **Обмін інформацією**

Яку інформацію про дитину та сім'ю повідомлять школі? Як надаватимуть цю інформацію? Кому потрібно її знати? Як ця інформація допоможе? Якою інформацією про навчальну програму варто поділитися? Як надаватимуть цю інформацію? Як ця інформація допоможе? Як ви вирішите питання конфіденційності, коли будете обмінюватись інформацією?

Роздаток 2в

Перехідне портфоліо⁶

Прочитайте вголос.

Частина 1

Алім був тихою дитиною, а українська була для нього додатковою мовою. Коли він пішов до школи, то взяв із собою своє портфоліо з дошкільного закладу.

Його вчителька посиділа разом із ним і почитала портфоліо. Вона змогла дізнатися про його зацікавлення та характер.

Інші діти в класі теж захотіли подивитися портфоліо. Алім дозволив їм погортати його й роздивитися фотографії та малюнки. Гортаючи портфоліо, інші діти спілкувалися з Алімом. Він почав знаходити своє місце в класі, спілкуватися українською та формувати стосунки без відчуття загрози.

Інші діти принесли свої портфоліо, і вони всі разом обговорювали свої історії і сміялися.

Прочитайте вголос.

Частина 2

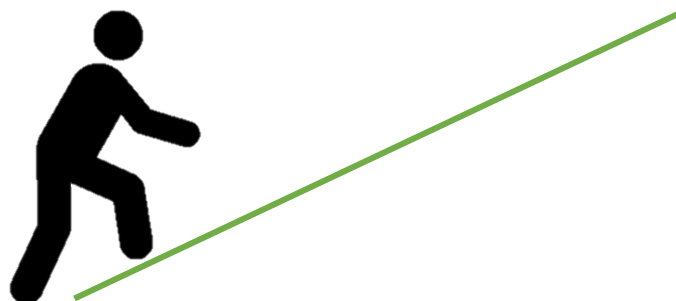
- Вчителька дізналася про здібності, зацікавлення та схильності Аліма, що повинно допомогти їй вчити його.
- Завдяки портфоліо вчительці було легко вести розмову з Алімом і дізнатися від нього про те, чому він вчився раніше і які способи навчання йому знайомі.
- Портфоліо також стали тим засобом, який допоміг Аліму почати взаємодіяти й будувати стосунки з іншими дітьми.

⁶ Hartley, C., Rogers, P., Smith, J., & Lovatt, D. (2014). Transition portfolios: Another tool in the transition kete. *Early Childhood Folio*, 18(2), 3-7.

Роздаток 3а

Школи, готові до дітей

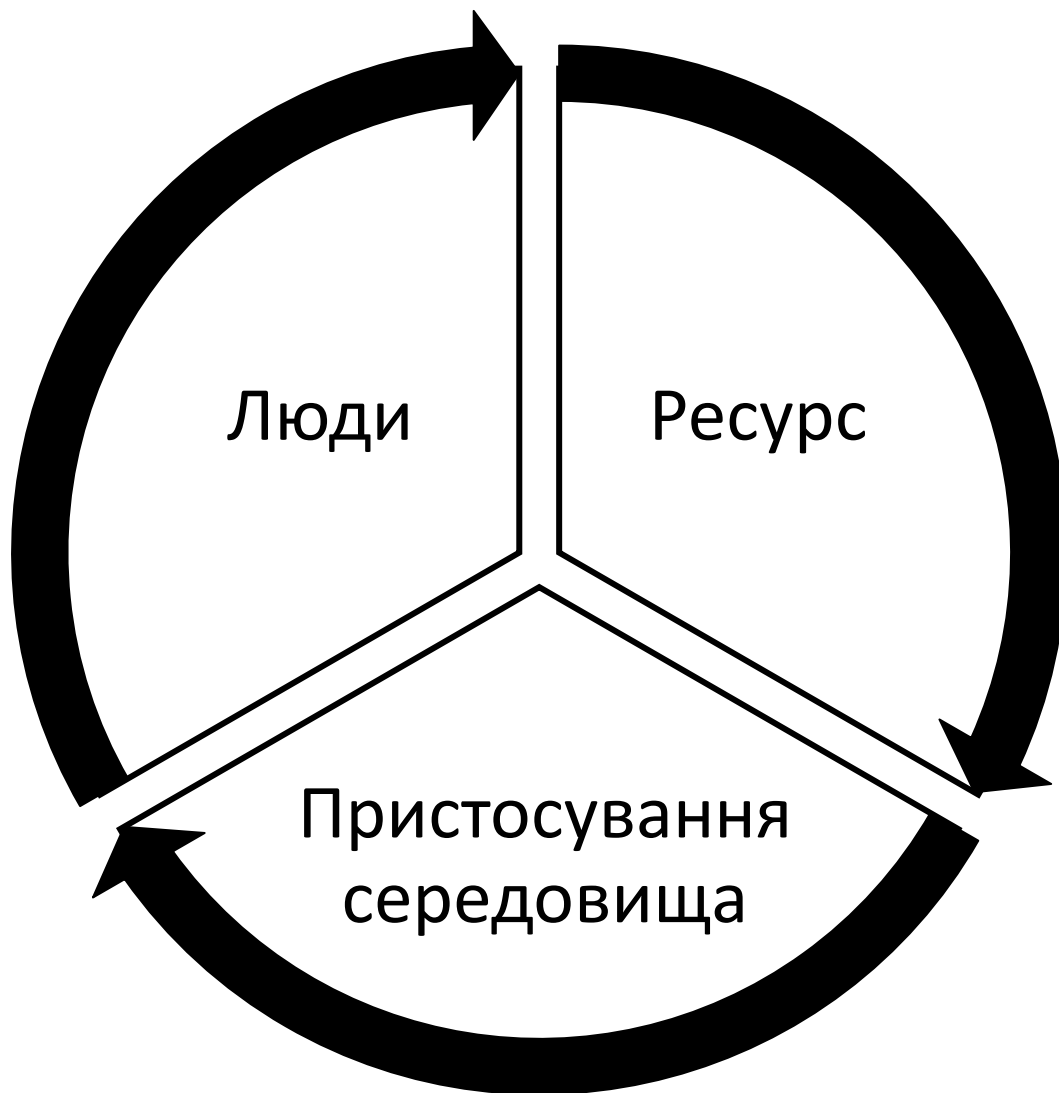
Покажіть учасникам ці малюнки на слайді PowerPoint, на дошці, або роздавши їм роздруковані копії цієї сторінки.

Роздаток 4а

Неперервність підтримки, гра в пляшечку

Видрукуйте цю сторінку й покладіть її на підлогу із пляшкою в центрі (краще роздрукувати на великому форматі).

Роздаток 46

Старші діти як помічники, що допоможуть почути дітей

Роздрукуйте по одному примірнику цієї сторінки для кожної групи, виріжте картки й перемішайте їх. Щоб ведучому було легше зорієнтуватися, до якої купки належить та чи інша картка, відповіді «ми повинні» розташовано в лівій частині таблиці, а відповіді «ми не повинні» — у правій. Однак не забудьте добре перемішати картки, перш ніж роздавати їх учасникам.

Давати кожній дитині шанс щось сказати або взяти участь у грі або активності.	Кричати на дітей, коли вони не відповідають або не можуть виконати завдання.
Робити заняття веселими.	Вибирати дітей, які здаються найрозумнішими, і ставити всі запитання їм.
Знаходити альтернативне заняття для дитини, якій важко. Бути творчими й імпровізувати.	Говорити дітям, що саме вони повинні сказати.
Бути уважними до дітей, особливо, якщо хтось із них здається засмученим або схвильованим.	Якщо діти чогось не розуміють, повторювати ті самі інструкції або запитання, поки не дійде.
Використовувати прості слова й короткі речення.	Поводитися, як суворий вчитель.
Демонструвати схвальне ставлення: що дитина не сказала б, це саме те, що ви хочете почути.	Говорити дітям, що вони дали неправильну відповідь.
Поважати їхні відповіді: якщо дитина в щось вірить або щось відчуває саме так, це не є помилкою.	Змушувати дітей долучатися, якщо вони не хочуть.
Переконалися, що діти не пропускають важливих уроків заради занять із вами.	Не дозволяти дітям бавитися й розмовляти: вони повинні зосередитися на вашому завданні.